

ספר תקצירים

"אמידה באחריות אפקטיבית כחיים"

(נועה בשן)

תרבות של למידה פעילה ומערבת בהכשרת מורים

יום שני, כ"ט בתשרי תשע"ו, 12 באוקטובר 2015
במכון מופ"ת, רח' שושנה פרסיץ 15, קריית החינוך, תל-אביב

עריכת לשון: נירית איטינגון
עריכה גרפית ועיצוב השער: אורית לידרמן

4	..... צוות החשיבה לקידום תרבות למידה פעילה ומערבת בהכשרת מורים
5	..... דברי הקדמה - ד"ר אמנון גלסנר
7	..... תכנית יום העיון
13	..... תקצירים
15	..... מליאה
19	..... שדרת פעילויות במרחב הפתוח
34	..... שדרת פעילויות במרחב הפנימי

-
- החוברת כוללת את תכנית יום העיון המפורטת ואת התקצירים
  - התקצירים מסודרים בחוברת בהתאם לתכנית יום העיון

צוות החשיבה לקידום תרבות למידה פעילה ומערבת בהכשרת מורים

ד"ר אבו ג'אבר סלים, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

ד"ר גטניו קאלוש מיכל, המכללה האקדמית אחוה

ד"ר גלסנר אמנון, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

ד"ר גרובגלד אסתר, המכללה האקדמית אחוה

ד"ר דוידסון שוש, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

הובר הדס, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

ד"ר המר-בודנרו דפנה, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

ד"ר וגנר-גרשגורן איריס, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

חפץ גיא, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

עו"ד ילובסקי עומרי, YaloStar Holdings Ltd

ד"ר ליון תרצה, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

ד"ר לירז צבי, קהילת יידי Hth, ישראל

לרנר טלי, קהילת יידי Hth, ישראל

ד"ר מורג אורלי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

ד"ר סאבא סעדי סיליה, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

ד"ר ציבולסקי דינה, המכללה האקדמית אחוה

ד"ר קפלן גדעון, מרכז טכנולוגי חינוכי באר שבע

ד"ר רוזנפלד שרמן, מכון ויצמן למדע

ד"ר רייכמן בתיה, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

ד"ר רייכרט רביב, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

אבאי ורבאוא יום העיון והאנלי סגל המכללות והוראה לאום רבי

יום העיון נועד לקדם תרבות של למידה פעילה ומערבת בהכשרת מורים, והוא פרי יוזמה של צוות חשיבה שהוקם בחסות מכון מופ"ת. בצוות חברים נציגים של מכללות אקדמיות להוראה ושל גופים אחרים העוסקים בליוי ובהכשרה, כמו למשל המכון לחינוך דמוקרטי וקהילת יידי Hth בישראל. הנחת היסוד של הצוות היא שמורים ייטו ללמד את תלמידיהם כפי שלמדו הם עצמם. מכאן שאם אנשי חינוך ירצו להגדיל את הסיכוי לזמן לתלמידיהם חוויות של למידה שתהיה בעלת משמעות עבורם, לטפח בקרבם סקרנות ועניין ללמוד, ולעודד את ההכרה בחשיבותה של הלמידה ובהנאה שאפשר להפיק ממנה, אזי עליהם לחוות למידה כזו בעצמם, כלומדים במכללה. שמחנו על ההיענות הגבוהה לקול הקורא. היענות זו מעידה על הפעילות הרבה ועל המוכנות ההולכת וגוברת של מרצים, מורי מורים ומדריכים פדגוגיים להעזי ולהתנסות בהוראה ובהנחיה שמעודדות ומזמנות למידה רבת עוצמה; למידה שמפעילה את הסטודנטים ומערבת אותם, הן ברמה הרגשית הן ברמה הקוגניטיבית, למידה שהיא חווייתית ו/או מאתגרת אינטלקטואלית. לקראת יום העיון פנינו גם לבתי ספר שמתנסים בלמידה כזו כדי שיציגו דוגמאות מעולם העשייה הפדגוגית שלהם ושנוכל ללמוד ממנה גם במכללות. ביקשנו בזאת להציג גם דוגמאות לקשר החשוב הנרקם בין המכללות (האקדמיה) לבין השדה בכל מעגלי הלמידה: במכללה, בבתי הספר ובכיתות. מעגלים אלו קשורים ללמידה של מרצים ומדריכים פדגוגיים, של פרחי הוראה, של מורים בבתי הספר ושל תלמידים. התקצירים המופיעים בחוברת מציגים מגוון רחב ועשיר של התנסויות בלמידה פעילה ומערבת. המגוון מייצג התנסויות למידה בתחומי דעת ותוכן שונים, ובהם שפה, מדעים, חברה ותרבות. הוא מייצג רעיונות שונים ללמידה פעילה ומערבת בקרב אוכלוסיות למידה שונות - בגיל רך, בחינוך המיוחד, בבתי הספר היסודיים והעל-יסודיים ובהשכלה הגבוהה במכללות. ספר התקצירים נועד לשמש מאגר מידע ומקור השראה לאנשי סגל המכללות להוראה בפרט ולאנשי סגל בהשכלה הגבוהה בכלל להעזי ולהתנסות יותר ויותר בלמידה פעילה ומערבת במסגרת ההוראה שלהם. כך אנחנו מקווים לקדם את חזונו של המידה ולהפוך אותה לתרבות הפדגוגית בהכשרת מורים בפרט ובמערכות החינוך בכלל.

בהרכב והמודפד אל המלמלים,

בשם צוות החשיבה לקידום תרבות למידה פעילה ומערבת בהכשרת מורים

ד"ר אמנון גלסנר

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי בבאר שבע

תכנית יום העיון

התכנסות והרשמה	10:30-10:00
ברכות ודברי פתיחה: ד"ר מיכל גולן, ראש מכון מופ"ת ד"ר אמנון גלסנר, ראש התמחות בחינוך הבלתי פורמלי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי בבאר שבע	10:45-10:30
לאפשר שינוי: מורים לומדים ופועלים בגישה שבה הם יפעלו וילמדו ד"ר צבי לירז, קהילת יידי Hth, ישראל	11:30-10:45
מ"אבל תגידי לנו מה לעשות" ועד "אני מרגישה שהפכתי לסוכנת שינוי" ללמוד ללמד: סטודנטים לומדים ומלמדים PBL - מקרה בוחן ד"ר אורלי מורג, האקדמית גורדון - מכללה לחינוך, חיפה	11:45-11:30
הפסקה	12:00-11:45
שדרת פעילויות במרחב פתוח: הפעלה ושיח הצגת תוצרים והיכרות עם למידה פעילה ומערבת בבתי ספר ובמכללות. הצגת הפרויקטים תיעשה בסבב הדגמות של כל פעילות במשך כ-15 דקות, בצורה חווייתית המשתפת את הקהל	13:15-12:00
הפסקת צהריים	13:45-13:15
שדרת פעילויות במרחב פנימי: מצגת ושיח הצגת תוצרים והיכרות עם למידה פעילה ומערבת בבתי ספר ובמכללות. הצגת הפרויקטים תיעשה בעזרת מצגת המשקפת את הפעילות שנעשתה, ותאפשר שיח פורה בנושא	15:00-13:45
הפסקה	15:15-15:00
הרצאה: מהוראה ומעורבות חברתית אלי חינוך לאחריות חברתית יובל אלבשן, דיקן פיתוח חברתי, הקריה האקדמית אונו	16:00-15:15
דברי סיכום ד"ר אמנון גלסנר	16:15-16:00

מנחה: ד"ר אמנון גלסנר

13:15-12:00 | שדרת פעילויות במרחב פתוח

שדרה מס' 1

- ✓ יו"ר השדרה: ד"ר תרצה לוי/ד"ר גדעון קפלן
- ✓ "פעם היינו" - משחק קלפים בשיעור היסטוריה
- ד"ר שחר מרנין-דיסטפלד, מרכז ההנצחה קרית טבעון, המכללה האקדמית צפת
- ✓ לפרוץ את גבולות היצירה: שימוש באמצעי ספרותי בטקסט לכינונה של חוויית לימוד פעילה ומערבת
- חנה אבוחצירא, המכללה האקדמית אחוה
- ✓ ייצוגי קבוצות ומיעוטים במדיה: מעורבות חברתית בלימודי תקשורת
- ד"ר שוש דוידסון, ג'ומאנה חדאד ומאגדה חלבי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה
- ✓ "או חברותא או מיתותא" (תענית ג כ"ג)
- הרב ד"ר איריס יניב, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך
- ✓ "ערב טוב, קיסרין--ה!!!": על הוראת הרומן "סוס אחד נכנס לבר" מאת דויד גרוסמן, תוך ביצועו בקול על ידי התלמידים
- ד"ר אסתי אדיבי-שושן, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות
- ✓ למידת הפעלה ברוח הקורס "קום התהלך", תכנית "שבילים", מכללת קיי
- ד"ר ארנון בן ישראל, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע
- ✓ מודל ההוראה-למידה פעילה ומשתפת בקורס "טיפוח חשיבה בגיל הרך" (קורס שנה ג')
- ד"ר סילויה סאבא סעדי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה
- ✓ מרעיון וחזון אל צוות לומד, מעורב, פעיל ויוזם
- רינת גיגי וצוות בית הספר ע"ש אילן רמון, גן יבנה

שדרה מס' 2

- יו"ר השדרה: ד"ר מיכל קאלוש גטניו/ד"ר בתיה רייכמן
- ✓ הבניית זהות מקצועית בהכשרת מורים באמצעות עיצוב "בית ספר אידאלי"
- ד"ר אילה צור, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך
- ✓ כיצד לשאול שאלות? למה לשאול שאלות?
- ד"ר סרגיי טלנקר, המכללה האקדמית גליל מערבי
- ✓ פתוח-סגור-פתוח. איך והאם מרחב למידה פותח וסוגר?
- ד"ר רביב רייכרט, המכון לחינוך דמוקרטי, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות, והמכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע
- ✓ PBL: לקסיקון מקוון לפילוסופיה של החינוך
- ד"ר רז שפיזר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע
- ✓ תוצרי קורס מיומנויות המאה ה-21 בשילוב אייפד
- דוידה פולק, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה
- ✓ מודעות עצמית לתהליכי למידה (מעל"ל) © PBL -
- הדס הובר, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה
- ✓ הצגות למידה: שותפות של תלמידים ושל מורים בעיצובה של למידה מיטבית
- עירית אהרון, גלעד שפירא, בית הספר הריאלי העברי בחיפה

15:00-13:45 | שדרת פעילויות במרחב פנימי

מושב מס' 1 (כיתה 211)

יו"ר המושב: ד"ר אתי גרובגלד

✓ העצמת בית ספר קטן רב-תרבותי
אבינועם לוי

✓ פרויקטים חינוכיים ולמידה מבוססת פרויקטים בקרב סטודנטים למדעים

ד"ר דינה ציבולסקי, המכללה האקדמית אחוה, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

✓ ללמוד כיצד לומדים בבית ספר על פי רצף הגילים: גן, יסודי ועל-יסודי

ד"ר אמאל אבו סעד, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

✓ פיתוח קהילתיות בתוך בתי הספר וביניהם באמצעות PBL

ד"ר שרמן רוזנפלד, מכון ויצמן למדע, רשת עמל

מושב מס' 2 (כיתה 212)

יו"ר המושב: ד"ר רביב רייכרט

✓ סדנת יצירת סיפורי וידאו כמפגש חינוכי - "תקשורת מקדמת"

רן ישפה, ד"ר רות הרטאן, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

✓ לתת זה לקבל: מהשדה למכללה ובחזרה

ד"ר בקי לשם, תמי סבג שושן, גיי הורוויץ, המכללה האקדמית אחוה; גיל קרסנטי, בית הספר למדעי הסביבה שָׁלֵב, בית שמש

✓ מעגלים של תמיכה

ד"ר דיתה פישל, סימה צ'רניאק, רונית ססונקר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

✓ למידה פעילה בסביבה משתנה

סיגל אלמי מלמן, אביבית קאופמן, רפאלה בלס, בית הספר הניסויי הרב-תחומי שבח-מופת, תל-אביב-יפו

מושב מס' 3 (כיתה 301)

יו"ר המושב: ד"ר אורלי מורג

✓ תכנון טיול שנתי סטודנטים ומדריכות - מסלול יסודי שנה ג'

ד"ר יהודית סלפטי, קרן חן, אסנת קליימן, רחל בר-יעקב, איריס חיים, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

✓ wandering - למידה מבוססת מקום

ד"ר יהודית בן נעים, ליאת בן אינוס, בית ספר ממלכתי נווה שלום, באר שבע

✓ חינוך, רב-תרבותיות וזכויות הילד: פרויקט חדשני המשלב למידה פעילה והנחיה של סטודנטים עמיתים

חנה וידגור, הדס הובר, רונדה סופר, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

✓ שונות - תכנון מפגשי נתינה

ד"ר אינה סמירנוב, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

מושב מס' 4 (כיתה 301A)

יו"ר המושב: ד"ר צבי לירז

- ✓ ה"שפגט" של החינוך במאה ה-21: שילוב בין עניין לידע בהרצאות TED של סטודנטים ד"ר אורלי מלמד, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות
- ✓ קידום שיח ודיון בקבוצה קטנה בבית הספר - כיצד? אירית כהן, משרד החינוך, מכללת לוינסקי לחינוך
- ✓ התפתחות תרבות למידה בית-ספרית להיאני איכראם, בית הספר היסודי אלאשארק, עוספיא
- ✓ פיתוח צוות בתרבות בית-ספרית של למידה מבוססת פרויקטים דודי פרידמן, בית ספר חיים חפר, נתניה

מושב מס' 5 (כיתה 302)

יו"ר המושב: ד"ר דפנה המר-בודנרו

- ✓ התנסות בבניית פעילות למידה שיתופית מקוונת ד"ר תמר ויסמן, ד"ר דבורה גורב, ד"ר אדווה מרגליות, המכללה האקדמית אחוה
- ✓ הפקת מסמך שיתופי בהכשרת מורים למתמטיקה: האחריות ללמידה עוברת ללומד ד"ר ענת סוזן, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה; זהבה אפל, מכון דוידסון לחינוך מדעי
- ✓ משיתוף להשתתפות - מפגש ב"גובה העיניים" בין סטודנטים לחינוך מיוחד במכללת לוינסקי לבין סטודנטים אורחים המאותגרים עם מוגבלות קוגניטיבית ד"ר אורלי הבל, ד"ר רחלי פלד, מכללת לוינסקי לחינוך
- ✓ שיח פדגוגי סביב הקמת תערוכת "סלפי" אינטראקטיבית בכיתה - מד"פית, מורה מאמנת, סטודנטית ותלמידים ד"ר רימונה כהן, המכללה האקדמית בית ברל; שרון גרוס, בית ספר פעמונים, רעננה

מושב מס' 6 (כיתה 309)

יו"ר המושב: ד"ר סלים אבו ג'אבר

- ✓ מסע של בראשית: רפלקטיביות כמנוף להצלחה ד"ר מיכל גטניו-קאלוש, המכללה האקדמית אחוה
- ✓ תיאור קורס ניתוח השוואתי ותרגום PBL כדית ניסן זילביגר, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה
- ✓ למידה מבוססת פרויקטים: הקניית הכתיבה בכיתה א' אדר ארד, כרמל ויסמן, רננה שטרסברג, מור שרון, בית הספר היסודי יהודה המכבי, תל-אביב-יפו
- ✓ חוויות כמשתתפת, כמורה מתלמדת וכאדם חושב בנושא PBL וטכנולוגיות בהוראה רימה סלתי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

מושב מס' 7 (כיתה 310)

יו"ר המושב: ד"ר שוש דוידסון

- ✓ הוראה פעילה בעזרת כלי החשיבה והתקשורת של תורת האילוצים (TOC)
ד"ר שושי רייטר, המכללה האקדמית בית ברל; ד"ר מירי גולדרט, אוניברסיטת בר-אילן
- ✓ האדם יוצר משמעות - למידה מבוססת מקום בחדרה על פלטפורמת thewandering
טלילה יחיאל, מרצה עצמאית; נתי קרנות, החווה החקלאית בחדרה
- ✓ למידה מבוססת פרויקטים (PBL) בהכשרת מורים המובילה ליחמה ולחידוש בלימוד
האנגלית כשפה זרה (TEFL)
טניה בן שטרית, המכללה האקדמית הרצוג, מכללה ירושלים
- ✓ קהילת לומדים כמעשה פוליטי
יעלי רונן-רסיוק, המכון לחינוך דמוקרטי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

תקצירים

לאפשר שינוי: מורים לומדים ופועלים בגישה שבה הם יפעלו וילמדו

ד"ר צבי לירז, קהילת יידי Hth, ישראל

מערכת החינוך נמצאת בעיצומה של רפורמה: מלמידה סבילה להוראה פעילה, ממורה מרצה ומומחה למורה מדגים, מפעיל ומזמן, ומומחה לא פחות. בין החינוך הדמוקרטי לבתי ספר ייחודיים, בין גמישות פדגוגית לבחירה רחבה, בין יזמות ועצמאות לבין מתווה מערכתי משותף, נותרות בעינן שתי השאלות המהותיות: כיצד הופכים או משנים את מודל ההוראה והלמידה במתווים המאפשרים עקביות ומערכתיות? כיצד מקיימים את החדשנות על פני זמן ומרחב? במילים אחרות - איך עוברים מטיול מאורגן ממלכתי גדול למגוון עצום ועשיר של טיולים עצמאיים?

המקום הזה, מוקד הידע והליבה בנושא הכשרה ופיתוח מקצועי של מורות ומורים, מתלבט עם שותפיו בכל המכללות בשאלה מהי הדרך או מהן הדרכים לענות לקצב השינוי, בלי לאבד ידע, ותוך עיצוב יכולת משמעותית של unlearning.

לומד עצמאי מחייב מורה עצמאי; פיתוח ושימור מורה עצמאי מחייב הצטיידות בארגז כלים, באורחות חשיבה ופעולה המביאות למורים שיהיו אנשי פעולה רפלקטיביים. מנגנון הלמידה והפעולה, קרי הלמידה תוך כדי פעולה, מתבסס על חמישה יסודות: זהות, שליחות, חקרנות, שותפות ורפלקטיביות. במוקד ההרצאה יוצגו, כמו ליד מדורת השבט או ליד בור המים, סיפורי פעולה של כמה צוותים בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים. המשותף להם, שזוהה תוך כדי פעולה, הוא עיצובו של מארג ערכים לימודיים וחברתיים, והתובנה המרכזית הנובעת מכל מקום - מורים מוכנים ללמוד כשם שילדים לומדים: כשהם מעורבים, מתוך הנעה, נחישות ושותפות חברתית.

בוגרי המכללות מגיעים לבתי הספר מלאים בתשוקה וברצון להצליח. האופן שבו הם יודעים ללמד הוא האופן שבו למדו פה. כאן ייקבע אם יוכלו להצטרף לגל הנוכחי של הרפורמה, ולהובילו בהמשך.

מ"אבל תגידי לנו מה לעשות" ועד "אני מרגישה שהפכתי לסוכנת שינוי". ללמוד ללמד - סטודנטים לומדים ומלמדים PBL מקרה בוחן

ד"ר אורלי מורג, האקדמית גורדון - מכללה לחינוך, חיפה

הוראה משמעותית, למידה מבוססת חקר, למידה ממוקדת לומד, למידה התנסותית, חווייתית ועוד מושגים כגון אלה מושמעים בשנים האחרונות כמסמנים שינוי תפיסתי ויישומי בתהליכי ההוראה והלמידה. עם זאת, רוב הסטודנטים להוראה מגיעים ללימודיהם עם תפיסה מסורתית, פרונטאלית והספקית באשר להוראה וללמידה. הגישה שעל פיה למידה משמעותית היא תהליך שיש בו התנסות עצמית של הלומדים, ביטוי לסקרנות, מרכיבים של בחירה, יצירתיות, שיתוף פעולה והערכה אינה חלק מעולם המושגים שאתו הם מגיעים למכללות.

כל אלה מציבים בפני מורי המורים אתגר גדול: ליצור תהליך של שינוי פרוגרמטי אשר יאפשר לסטודנטים להגיע - כמורים - אל מערכת החינוך כשהם יודעים לא רק מה "צריך" ו"כדאי", אלא גם איך לעשות זאת.

בהוראה ולמידה מבוססת פרויקטים (PBL) באים לידי ביטוי כל אותם מרכיבים אשר יוצרים תהליך למידה חינוכי ומשמעותי. בהרצאה אציג כמקרה בוחן את התהליך שעברה קבוצת הסדנה הדידקטית בהוראת המדעים במכללה האקדמית גורדון בחיפה. במהלך סמסטר ב' בשנת הלימודים תשע"ה התנסו הסטודנטים בתכנון ובהוראה של למידה מבוססת פרויקטים כחלק מההתנסות שלהם. התהליך התרחש בשני מעגלים: האחד - בכיתות, שם הובילו הסטודנטים למידה מבוססת פרויקטים במופעים ובגוונים שונים, על פי האפשרויות השונות; השני - בתוך הקבוצה, שבה האינטראקציה והשיתוף הפכו לציר מרכזי והתרחשו באמצעים שונים - במפגשי הסדנה, בקבוצות וואטסאפ, במסמכי docs משותפים, דרך הדוא"ל ועוד.

התהליך, שבתחילתו תיארו אותו הסטודנטים במילים "מפחיד", "מבלבל", "לא ברור", "לא מובן" ואף מאיים, התפתח לחוויה שכללה את כל המרכיבים וההיבטים של למידה משמעותית, מההיבט הרגשי אל החברתי והקוגניטיבי, ונתנה מקום ליצירתיות, לגמישות, לבחירה ולשיתוף. התוצרים של התהליך היו מגוונים:

- מסטודנטים החרדים לציון לבוגרים שמאמינים שהם מסוגלים ויכולים;
- היפוך תפקידים - מסטודנטים שלומדים מהמורה המאמנת לסטודנטים שמלמדים את המורה המאמנת;
- מורות מאמנות שהיו חוששות ונרתעות "הפכו כיוון", שיתפו פעולה ואף הכריזו שבשנה הבאה יאמצו את הדרך בכיתותיהן;

· מסטודנטים המתבססים על הוראה מובנית תוכן אחיד ומוקדת שליטה של מורה לסטודנטים "משחררים" שמאפשרים לתלמידים לבחור (עם מי ללמוד ומה ללמוד), מנחים ומכוונים אותם לשוחח, לדון ולשתף פעולה.

לקראת סוף הסמסטר בחרו הסטודנטים ליצור כתוצר משחק קבוצתי המבוסס על המשחק "סולמות וחבלים" ומתאר את התהליך שעברו. במפגש האחרון הם ארגנו סדנה, יצרו את התוצר ולסיום אף שיחקו בו.

מהוראה ומעורבות חברתית אלי חינוך לאחריות חברתית

יובל אלבשן, דיקן פיתוח חברתי, הקריה האקדמית אונו

ההפרדה בין הרובד המקצועי לבין זה האישי ובין הספרה הפרטית לבין זו הציבורית הובילו במשך השנים לאבחנה בין מעורבות חברתית לבין מקצוענות. האדם נבחן בשני מבחנים מקבילים שאינם כרוכים זה בזה: ראשית במידת מקצוענותו, ושנית במידת תרומתו החברתית מעבר לשעות פעילותו המקצועית.

במשך הזמן הובילה הפרדה זו לכך שמקצוענים שבמסגרת מקצוענותם פגעו בחברה והגדילו את העוולות (כששירתו את הגורמים המעוולים וכיוצא באלה), ואחר כך בשעות הפנאי גילו "מעורבות חברתית", זכו על כך לשבחי החברה שחיו בה. כך יכול בעל מפעל לנצל את פועליו ולפגוע בחברה שהוא חי בה, ואחר כך לתרום דבר מה לחברה ולהיחשב ל"אזרח טוב" במובן ההגליאני. כך גם איש חינוך שבמסגרת עבודתו פוגע באוכלוסיות מוחלשות ומדיר אותן ואחר כך, בשעות "אחרי העבודה", מתנדב בהוראה במסגרות מצוקה, יוצא לכאורה ידי חובתו. בהרצאה אנסה לטעון כי עסקה זו אינה כדאית, וכי יש לפעול להעמקת האחריות החברתיות כחלק מהמקצוענות, ולא להרחבת המעורבות החברתית בשעות שאחרי העבודה.

"פעם היינו" - משחק קלפים בשיעור היסטוריה

ד"ר שחר מרנין-דיסטלפלד, מרכז ההנצחה קרית טבעון, המכללה האקדמית צפת

הפעילות היא משחק רביעיות בשם "פעם היינו", העוסק בהיסטוריה של קרית טבעון, ופותח על ידי ד"ר שחר מרנין-דיסטלפלד בשיתוף עם מרכז ההנצחה בקרית טבעון בשנת 2014. המשחק מבוסס על צילומים מארכיון קרית טבעון אשר צולמו לאורך ההיסטוריה של היישוב - משנות העשרים של המאה הקודמת ועד ימינו. אופיים של הצילומים נע בין הייצוגי לבין האישי.

לצורך הכנת המשחק נאספו ונאגדו ארבעים צילומים לעשרה נושאים, כל נושא מהווה רביעייה: מייסדים, ראשי מועצה, התחלות, נשים משמעותיות, מבני ציבור, רחובות ראשונים, אירועים בקריה, ילדים במוסדות החינוך, כרזות, מגדל המים.

את משחק הרביעיות משחקים בקבוצות קטנות של ארבעה-חמישה משתתפים. כל משתתף מקבל קלפים התחלתיים ואמור לאסוף במהלך המשחק רביעיות רבות ככל האפשר. המנצח הוא זה שיצליח לאסוף את המספר הגבוה ביותר של הרביעיות. את הרביעיות אוספים באמצעות שאילת שאלות בין המשתתפים.

המשחק הוא אמצעי דידקטי רב-ערך. יתרונותיו יפים לפיתוח כישורים חברתיים ולימודיים ומיומנויות כמו ריכוז, מיקוד, סבלנות, קשב לאחר, תכנון, הישגיות והשלמה עם הפסד. יתרונותיו בולטים גם כאמצעי לימודי ממוקד, שכן הוא מהווה פעילות מהנה המייצרת הפוגה בלמידה הרוטينية, אך בה בעת חושף את הלומדים באורח שיטתי לתחום ידע ומעורר סקרנות כלפיו. המשחק מהווה מעין קטלוג עבור המורה והתלמיד כאחד, וממנו ניתן להרחיב את הידע ולחקור לעומק נושאים רבים. בפעילות יתנסו משתתפי יום העיון במשחק עצמו. בדיון שלאחריה יסקרו בקצרה העקרונות שעליהם הושתת המשחק, ובמרכזם חשיבותו של התחום החזותי בלמידה.

לפרוץ את גבולות היצירה: שימוש באמצעי ספרותי בטקסט לכינונה של חוויית לימוד פעילה ומערבת

חנה אבוחצירא, המכללה האקדמית אחוה

"אהבתי סלעי ארצי

על הרריה.

כל אבן אומרה שיר..."

(יוסף צבי רימון)

הפעילות נגזרת ממהלכים יישומיים המתקיימים בקורס "יישומים בתרבות ישראל", הנלמד בחוג לתרבות ישראל והוראתה במסלול ללימודי תואר שני למורים במכללת אחוה. הפעילות מבקשת להציע יישומים שיש בהם שבירת שגרה והם מזמנים חוויית התבוננות והתמודדות אחרת עם משמעויות היצוקות בטקסט ספרותי, ובטקסט בכלל.

השיר "אהבתי סלעי ארצי" משמש מקור להשראה לעיון במושג ההאנשה, שבאמצעותה מנפיש המשורר את אבני הארץ בטקסט הספרותי. במסגרת רב שיח במעגל הלומדים מלבנים את משמעות ההאנשה שיצק המשורר באבני הארץ, ומתנסים בעצמם בהאנשה של אבנים כשהם כותבים את מהות הקשר שהם חשים כלפי אבני הארץ על גבי אבנים אישיות. בסיכום הפעילות הלומדים ממקמים את האבנים על גבי מקומות במפת הארץ שכלפיהם הם חשים רגש עמוק ומשמעותי, ומשתפים את האחרים בבחירתם.

בכך הפעילות פורצת את גבולות היצירה וחוברת לעולמם האישי של הלומדים, משום שהם מרחיבים את גבולות המשמעות שהמשורר תחם בתוך הטקסט. מסגרת הפעילות שוברת את שגרות הלמידה המוכרות באקדמיה. היא מלכדת בין הטקסט, היוצר והלומדים; מזמנת רב שיח החושף עמדות וחוויית, מזהה נקודות ממשק בין הלומדים, ומאפשר להם לחבור למושא השיעור ולהבינו מתוך מקום אישי ומעורב. בתוך כך הם מלטשים את מהות המושג הנלמד ונחשפים לעקרונות יישומיים בתחומי המקצוע שלהם.

ייצוגי קבוצות ומיעוטים במדיה: מעורבות חברתית בלימודי תקשורת

ד"ר שוש דוידסון, ג'ומאנה חדאד ומאגדה חלבי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

הקורס "ייצוגי מיעוטים ומגדר במדיה" משלב הוראה מתוקשבת ולמידה מבוססת-פרויקטים (PBL). הקורס בוחן את המציאות הסמלית המוצגת באמצעי התקשורת ושואל כיצד מבנה התקשורת את הנראות של מיעוטים ושל קבוצות מוחלשות בחברה הישראלית. לאחר היכרות עם מושגי מפתח נבחנים הדימויים השונים שדרכם מוצגות קבוצות שונות בחברה: מיעוטים, אנשים בעלי מוגבלויות, מבוגרים, תושבי הפריפריה, בני עדות המזרח, חרדים ועוד.

הקורס מעוצב סביב משימה מרכזית, ובמסגרתה אתר הקורס הופך למגזין וכל סטודנטית מתמקדת בקבוצה חברתית וחוקרת כיצד מוצגים חבריה בתקשורת, במטרה לכתוב כתבת עומק ולהציע ייצוג מקורי ורענן. בסמסטר האחרון הכתבות התמקדו ב"ייצוגי נשים ערביות ומזרחיות מעוררות השראה". במסגרת יום העיון יציגו הסטודנטיות ג'ומאנה חדאד ומאגדה חלבי קטעים מריאיון שערכו עם הסופרת פרופ' רונית מטלון בבית קפה חיפאי. לצד הפגישה קיימו הסטודנטיות ריאיון טלפוני מרגש עם חברת הכנסת לשעבר נדיה חילו, שבועות אחדים לפני מותה בטרם עת.

בהמשך נקדיש חלק מרכזי להתנסות של משתתפי יום העיון בעיצוב הקורס, באמצעות סיעור מוחות לקראת כתבת עומק בנושא "נשות חינוך ערביות בישראל". המשתתפים יבחרו סוגיות שונות שברצונם ללמוד ולהציג מחייהן של נשים ערביות בישראל. ביחד נעלה שאלות שיאירו פנים מורכבות ומרתקות ויחרגו מייצוגן המסורתי של נשים ערביות כקורבנות אלימות או כנתונות תחת דיכוי. כמילות שירה של הזמרת רים באנה, ילידת נצרת, "היא" (בתרגום הסטודנטית חנין חוג'ראת):

"...שתאירי כמו כוכב בשחר

כמו הלילך, ולנצוץ כמו אבני חן

או להתפוצץ כמו מטאור ולהאיר העולם..."

לסיום נבחן את הרלוונטיות של פעילויות אלו לעבודתנו כמורים, ואת הערך המוסף שיש בהתנסות של פרחי ההוראה ביציאה מכותלי הכיתה, בהצבת שאלות ביקורתיות ובפעילות השואפת לשנות את פני החברה.

"או חברותא או מיתותא" (תענית ג כ"ג)

הרב ד"ר איריס יניב, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

המושג חברותא מגיע אלינו מתקופת חז"ל. מקור המילה הוא בארמית, ופירושה "חברות" - זוג הלומדים קורא יחד את הטקסט ודן בו. הלימוד בחברותא מתבסס על אינטראקציות רצופות בין שני הלומדים, ובכך ייחודו לעומת לימוד עצמי או לימוד פרונטאלי בכיתה. הלומדים מעשירים זה את זה ומגיעים יחד לתובנות משותפות. זהו סגנון למידה פורה, מפתח ויצירתי יותר מלימוד של אדם לבדו, ואף יותר מלימוד של מורה וקבוצת תלמידים.

הלימוד בחברותא לא רק מעשיר את הלמידה, אלא מאפשר שיח ואינטראקציה מעמיקים בין זוג הלומדים. במסגרת זו יכולים המשתתפים בחברותא לחשוף זה בפני זה דברים שאולי לא היו מעוניינים לחשוף בפני הכלל. שיטה זו מתאימה למורים מעוניינים לאפשר קצב שונה של לימוד בתוך הכיתה, ומעוניינים לאפשר ללומדים לפתח כלים לשיח מכבד.

אף שדרך הלמידה הזו נוצרה, כאמור, על ידי חז"ל, ונועדה במקור ללימוד סוגיות הלכתיות, אפשר ליישם אותה ללימוד טקסטים מכל הסוגים, לא רק מארון הספרים היהודי, וכן לפתרון תרגילים, לעריכת תצפיות, להתבוננות ביצירות אמנות וכו'.

גם בהקשר של הכשרת מורים אפשר להיעזר בשיטת החברותות. הסטודנטים יכולים ללמוד ביחד טקסטים בזמן הכשרתם להוראה, למשל: ניתן לבנות קורסים העוסקים בסוגיות חינוכיות תוך לימוד בחברותות. אם הסטודנטים יתנסו בדרך זו במהלך הכשרתם להוראה היא תהווה עבורם MODELING שיוכלו ליישם כשהיו מורים.

”ערב טוב, קיסרי-ה!!!” על הוראת הרומן ”סוס אחד נכנס לבר” מאת דויד גרוסמן תוך ביצועו בקול על ידי התלמידים

ד”ר אסתי אדיבי-שושן, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

במסגרת תכנית הלימודים בספרות, לקראת מבחן הבגרות חייב המורה ללמד יצירה אחת מז’אנר הרומן. הוראת הרומן היא יחידת הוראה תובענית מאוד מבחינת המורה והתלמידים, מכמה סיבות: הבחירה מתוך רשימה של עשרות רומנים; כמות השעות המוקצה להוראתו; ובעיקר - יצירת זיקה משמעותית בינו לבין התלמידים.

החידוש שאני רוצה להציע הוא בבחירת הרומן ובדרכי הוראתו. הרומן, שעדיין לא נכלל בתכנית הלימודים ושאיני מציעה להכליל בה, הוא ספרו החדש של דויד גרוסמן **סוס אחד נכנס לבר** (2014). זאת בשל איכותו של הספר, הנושאים החשובים לעולמו של המתבגר הישראלי המופיעים בו, ומרכזיותו וחשיבותו של גרוסמן בתרבות הישראלית כסופר וכאינטלקטואל.

איכותו של ספר זה נובעת, בין השאר, מהניגודים הרבים שבו. כך למשל קיים פער עקרוני בין ז’אנר הסטנד-אפ בעל המאפיינים הקומיים הבולטים שהספר מעוצב באמצעותו לבין הנושאים כבדי המשקל המועלים בו. בספר זה, יותר מאשר בספריו הקודמים, מייחס גרוסמן משקל רב לקול האנושי, והיות שכך, יותר מבכל ספר אחר, מבקש ספר זה להיות מבוצע בקול כבסיס וכמצע להוראתו.

הייחוד בדרך ההוראה שאני מבקשת להציע, בספר זה במיוחד ובהוראת הספרות בכלל, הוא בשימת דגש על הביצוע הקולי של הספר, כלומר קריאה בקול של הרומן על ידי תלמידים שונים. הביצוע הקולי הוא בסיס עקרוני ורב חשיבות בהצגת כל יצירת ספרות וביכולת לדון בה מתוך כבוד לטקסט ולאפשרויות הבנתו. המחקר והפרקטיקה של קריאה בקול מתמקדים במה שמיחד את הטקסט הספרותי מטקסטים אחרים: המסתורין הריתמי, המתח שבין ”כתיבה” ל”קול”, ובין טקסט/תחביר/סמנטיקה לבין ריתמוס, מכלול ההיבטים הפרוזודיים, ומימוש אקוסטי ואופני ביצוע. מתודת הקריאה הקולית מציגה פרשנות ומשמעות החומקים מ”ניתוח” תאורטי ופונים ליצירת דיאלוג קונקרטי, חושי, מנטלי ומוזיקלי עם התלמידים, נמעני הטקסט.

שימת דגש על קריאה בקול של רומן זה, ושל היצירה הספרותית באשר היא, תהווה תשתית לגיבוש גישה אלטרנטיבית בהוראת הרומן. הדיון בכיתה יתייחס למכלול מרכיבי הביצוע הקולי, לסוגי המספרים ברומן המשמיעים את קולם, ולהשפעת תוכני הדיבור על סוגיות בדיקציה, באינטונציה, בניגון ובמקצב. בכיתה נעסוק בשאלות פרשניות של הטקסט כמכוונות את הקריאה בקול. נאזן לקריאות בקול שונות של תלמידים ונשוחח על המשתמע מהן.

למידת הפעלה ברוח הקורס "קום התהלך" תכנית "שבילים", מכללת קיי

ד"ר ארנון בן ישראל, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

הקורס "קום התהלך" הוא קורס "רב-גילי", קרי פתוח לסטודנטים בכל שלבי ההכשרה של התכנית להכשרת מורים בהתמחות גאוגרפיה וסביבה במכללת קיי. הקורס לומד מופעים תרבותיים-מרחביים של תנועה ובוחן את תפקידה בייצור הידע הגאוגרפי. בין היתר הסטודנטים יוצאים במסגרתו למרחב החוץ-כיתתי - בחצר המכללה, בשכונה ובאזור - לסיורי חקר, ואלה מתגלים לא אחת כמסעות לגילוי המרחב העצמי.

במסגרת הפעלה ביום העיון במכון מופ"ת נצא לחצר המכון ונתנסה בקצרה במתודות של גאוגרפיה בתנועה, ובכלל זאת ב"סיורי שאלה", ב"הליכת חושים" וב"הליכה רפלקסיבית". המטרה היא לחוות את פוטנציאל השאילה שיש במתודות התנסותיות פשוטות של צעידה, הקשבה, נוכחות והתבוננות במרחב הלמידה "השולי", שמחוץ לכיתות בית הספר.

מודל להוראה-למידה פעילה ומשתפת בקורס "טיפול חשיבה בגיל הרך" (קורס שנה ג')

ד"ר סילויה סאבא סעדי, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

מטרות הקורס

- הכרת הספרות בנושא החינוך לחשיבה, והגברת המודעות לחינויות שילובה בעשייה החינוכית בגן;
- פיתוח אסטרטגיות לעשייה חינוכיות עתירת חשיבה בגן הילדים;
- התנסות בלמידה משתפת ומבוססת פרויקט (PBL);
- חשיפה למגוון תכניות הלימודים והחומרים לחינוך לחשיבה בגיל הרך.

היכולת לפתח כישורי חשיבה, לטפח נטיות חשיבה ולעסוק בהוראה לשם הבנה בגיל הרך מושפעת מהידע שיש למחנכת בנושא, מהמודעות שלה לתהליכי החשיבה שלה עצמה ולמאפייניהם, לחינויות שיש לשילוב טיפוח החשיבה בעשייה החינוכית בגן, ומהיכולות שלה ליצור אקלים גן המאפשר חשיבה בקרב הילדים, מעודד אותה ומטפח אותה.

כל אלה דורשים מהסטודנטיות להכיר את הספרות העוסקת בהתפתחות החשיבה בגיל הרך ובשאלה "מהי חשיבה טובה?"; להגביר את המודעות האישית למאפייני החשיבה שלהן ולפתח את יכולתן לזהות ולהבחין בביטוי חשיבה (מאפיינים, כישורים, נטיות, תהליכי חשיבה ועוד) בקרב הילדים; לפתח כישורים לשילוב טיפוח החשיבה בעשייתן החינוכית, זאת תוך כדי הכרת מגוון התכניות הקיימות לקידום חשיבה, התנסות באיתור חומרים רלוונטיים והתאמתם לצרכים של אוכלוסיית היעד שלהן. במסגרת למידה מבוססת בעיה (PBL) הסטודנטיות התנסו בזיהוי ביטוי חינוך לחשיבה בעשייה חינוכית בגני האימון (היכן הוא משתלב בעשייה של הגנת?); בהבחנה ב"מחדלים" וב"חולשות" בחשיבה בקרב הילדים; בניסיון לזהות את מקורותיהם (מאפיין התפתחותי, שגרות בגן וכו'); בלמידה עצמית ומשתפת על אודות ה"חולשה"; בתכנון דרך התערבות לקידום החשיבה של אוכלוסיות הילדים בנדון בגני ההתנסות.

טיפול חשיבה בגיל הרך

דוגמאות לקשיים ולמחדלים שזוהו בחשיבה בקרב ילדים: קושי לזכור ולשחזר ידע שנלמד בגן; קושי להמשיג ידע שנלמד בגן; חשיבה חד-ממדית; היעדר חשיבה עצמאית; קושי ל"ענות לעניין"; תגובות אימפולסיביות ועוד.

מרעיון וחזון אל צוות לומד, מעורב, פעיל ויוזם

רינת גיגי, מור שדה, יפעת ורסנו, דקלה זמיר, מורן מאמא, עדי מסורי, פני לי בנתורה, בית הספר ע"ש אילן רמון, גן יבנה

- הסדנה הקצרה תמחיש למשתתפים את שיקולי הדעת של מקבלי החלטות בבית הספר באשר לשאלה כיצד להוביל שינוי חינוכי ופדגוגי.
- עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה:
- משחק מסלול וחלוקת המשתתפים לשתי קבוצות על מנת ליצור מעורבות בפעילות הלמידה.
  - בכל עזירה נתמקד בשאלה/בסוגיה שעולה לגבי התהליך.
- במהלך המשחק נדון בשאלות אלה:
- מה בין השקפה חינוכית, דרך פדגוגית ואורחות חיים בבית הספר?
  - מה נדרש כדי להוביל מהלך ארגוני פדגוגי?
  - כיצד בוחרים אייטמים (אבני דרך, עקרונות, צירים מרכזיים) שיובילו את העשייה הבית-ספרית?
  - איך שיקולים מהותיים של בית הספר מייצרים החלטות? מי מחליט? מתי? איך עוקבים?
- מהפעילות ניתן ללמוד על הכשרה ופיתוח מקצועי של צוות ועל גיוסו ליצירת שינוי ולהובלת תהליכים. נתייחס לנושאים דוגמת הכשרת לבבות, גיוס ואיתור צוות מוביל, שיתוף פעולה, מקום וקול לכל אחד (בדגש על צוות המורים), למידה פעילה ומערבת של הצוות החינוכי.

הבניית זהות מקצועית בהכשרת מורים באמצעות עיצוב "בית ספר אידאלי"

ד"ר אילה צור, אורנים - המכללה האקדמית לחינוך

נושא הפעילות

משימה שניתנה לסטודנטים בקורס "השיח החינוכי בראי הסביבה הפיזית" בתכנית המוסמך בהוראה ממכללת אורנים. המשימה הייתה לתכנן ייצוג ויזואלי סכמתי של בית ספר אידאלי. זאת במטרה לעודד תהליכים של פיתוח זהות מקצועית וחזון חינוכי אישי.

עקרונות ההפעלה

רציונל ההפעלה נשען על התאוריה של מזירו (Mezirow, 2000) העוסקת בלמידת מבוגרים. תאוריה זו גורסת כי כדי לחולל למידה טרנספורמטיבית יש לעודד שינוי במסגרת ההתייחסות למציאות. השינוי מתאפשר על ידי שילוב בין שלושה מרכיבים עיקריים: (א) בעיה מערערת שבעקבותיה צפים תכנים לא מודעים; (ב) שיח ביקורתי שמטרתו ללבן את התכנים ממגוון נקודות מבט; (ג) תהליכים רפלקטיביים המתמקדים בבירור ההנחות שביסוד מסגרת ההתייחסות. במסגרת ההפעלה המשתתפים יתבקשו לתכנן ייצוג סכמתי של בית ספר אידאלי. בהמשך הם יעמדו על הפוטנציאל הטמון בתוצר הקונקרטי המתוכנן לשיח, לרפלקציה ולחקירה שיטתית שעניינם המשמעויות המטפוריות והקונקרטיות החבויות ביחסי הגומלין שבין הסביבה החינוכית לבין הסביבה המרחבית בבית הספר.

יישום עקרונות ההוראה בהקשרים אחרים

האמצעי העיקרי המיושם על פי רוב בתהליכי הכשרת מורים לפיתוח זהות מקצועית הוא הרפלקציה המילולית (Izadinia, 2013). ההפעלה ממחישה כיצד ניתן להוביל לשינוי במסגרת ההתייחסות משימת תכנון ויזואלית המזינה תהליכים רפלקטיביים. כן היא ממחישה דרכים לשימוש במשימת תכנון כאמצעי לפיתוח מיומנויות חקר ולהבניה של חזון חינוכי אישי.

כיצד לשאול שאלות? למה לשאול שאלות?

ד"ר סרגיי טלנקר, המכללה האקדמית גליל מערבי

עקרונות ההפעלה

חלק ראשון

1. המנחה שואל את המשתתפים שאלות:
  - למען אילו מטרות המרצים או המורים שואלים את תלמידיהם שאלות?
  - כיצד יש לשאול את השאלות כדי להשיג את המטרות האלה?
2. המנחה משקף למשתתפים את ההנחות שלהם באשר למטרות ולאמצעים בשאלת שאלות.
3. המנחה מסכם את עמדות המשתתפים.

חלק שני

1. המשתתפים מיישמים את מה שלמדו בחלקה הראשון של הפעילות: הם שואלים את המנחה שאלות על שאלת שאלות.
2. המשתתפים מתבקשים לגלות את המטרות שמאחורי השאלות שלהם ולהעריך כיצד ובאיזו מידה ניסוח השאלות שלהם עוזר להשיג את המטרות.

מה ניתן ללמוד מההפעלה וכיצד?

המורים לומדים לעשות רפלקציה על האופן שבו הם שואלים שאלות. הם לומדים כיצד לקבוע מטרות לשאלת שאלות ולהתאים אמצעים למטרות אלה. במהלך הפעילות המשתתפים חווים את החוויה משני הצדדים: כשואלים וכנשאלים.

פתוח-סגור-פתוח: איך והאם מרחב למידה פותח וסוגר?

ד"ר רביב רייכרט, המכון לחינוך דמוקרטי, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות; המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

הפעילות נועדה לבחון את ההשפעה שיש לעיצוב ולשהייה במרחב למידה על התודעה של המעצבים ושל השוהים. היא מזמנת חוויה והסתכלות על הקשר בין חזון חינוכי למציאות, על תפקיד המחנך כמעצב מרחב הלמידה וכמנחה ועל תפקיד המרחב ככלי חינוכי. מעל לכול היא מזמנת מחשבה על משמעותן של תפיסות חינוכיות.

PBL: לקסיקון מקוון לפילוסופיה של החינוך

ד"ר רז שפיזור, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

מבוא

את חלקו האחרון של קורס שעוסק בפילוסופיה של החינוך החלטתי להקדיש ללימוד בשיטת PBL. המטרה הייתה כפולה: ראשית, לאפשר לסטודנטים העמקה בתחום הדעת עצמו באמצעות היתרונות של למידה מבוססת פרויקטים. שנית, לחשוף את הסטודנטים לשיטת ה-PBL, בשאיפה שיאמצו אותה וישתמשו בה בעבודתם. חשוב לציין שהנחת המוצא שלי הייתה, ועודנה, שכדי ללמוד איך ללמד בשיטה כלשהי אין די בתאוריה, חייבים להתנסות. הנחה זו מקבלת משנה תוקף כשמדובר בשיטות שמהותן למידה פעילה, כגון PBL.

מהלך ומבנה הלמידה

בהתבסס על שיקולים של זמן ועל המטרות שפורטו לעיל החלטתי שמבנה הפרויקט יהיה סגור (תוצר אחד משותף לכל הקבוצה). נראה היה שלקסיקון מקוון עונה על דרישות אלו, ובנוסף היה לו יתרון של תוצר ממשי שייחשף לציבור.

בהתאמה למטרות הלמידה, מבנה העבודה היה כפול: יצירת הפרויקט על ידי הסטודנטים (ובהנחייתי) בהתאם לקווים המנחים של PBL, ומעת לעת עצירה לשם הבהרה, חשיבה ורפלקציה על שיטת ה-PBL, הוראתה ולמידתה. כל שיעור נפתח בהסבר ובדיון קצר באחד מהשאלות - הרלוונטי לאותו שיעור - ולאחר מכן פנו הסטודנטים לעבודתם העצמית. זו כללה כמובן גם הנחיה, ולכן אפשרה העמקה בשאלות תוכן ומתודה כאחת.

תובנות ולקחים

הלקח העיקרי מתהליך הלמידה אינו אלא חיזוק של הנחת היסוד שלה: בהכשרת מורים אל לנו להפריד בין צורה לתוכן, בין אופן הלמידה לתכניה. כאשר אנו רוצים ללמד תוכן מסוים עלינו ללמד בשיטה שמתאימה לו (כמובן, אין הכרח כי תהיה רק שיטה אחת כזו). כאשר אנו רוצים ללמד שיטת הוראה כלשהי עלינו ללמוד בפועל - לאפשר לסטודנטים להתנסות בה, ולשלב בתוכן רלוונטי.

תוצרי קורס מיומנויות המאה ה-21 בשילוב אייפד

דוידה פולק, האקדמית גורדון - מכללה לחינוך, חיפה

תיאור הרציונל

במאה ה-21 כישורי פתרון בעיות שיתופי הם משמעותיים ביותר בהתפתחות המקצועית בכלל וזו של מורים בפרט. בנוסף, שימוש בטכנולוגיה בתהליכי הוראה למידה מזמן מגוון התנסויות בחלק ניכר ממיומנויות אלה. מיומנויות המאה ה-21 מובילות תהליכי שינוי משמעותיים בתפקיד המורה ובכלי ההוראה. תלמידים ומורים נדרשים לעבוד בצוותים ולפתח כישורי פתרון בעיות שיתופי שנבחנו גם במבחני פיזה. בהתאם לכך ובהשראת למידה מבוססת פרויקטים הוצבה בפני הסטודנטים השאלה: האם ניתן להשתמש באייפד (אמצעי קצה) לפיתוח מיומנויות של המאה ה-21? כל קבוצת סטודנטיות בחרה להתמקד בתת-שאלה, בהשראת "השאלה הגדולה" שהובילה את הקורס, תכננה פעילות העושה שימוש באמצעי קצה אייפד והתנסתה בה עם קבוצת תלמידים. לסיכום התבקשו הקבוצות לסכם את תהליך הלמידה שלהן בסרטון שאורכו כשלוש דקות. הסרטון מקושר באמצעות מציאות רבודה לתמונה ייצוגית שעיצבו הסטודנטיות, המוצגת בתערוכה. בשדרת הפעילויות מוצגות לפניכם התמונות המייצגות את הפרויקטים. כדי לצפות בסרטונים יש להוריד למכשיר קצה טאבלט או סמארטפון את האפליקציה Aurasma, לחפש את ערוץ/משתמש gordon21 ולעקוב אחריו - לסמן לידו Follow. כעת תוכלו לסרוק את התמונות ולהגיע לסרטונים (מומלץ להשתמש באוזניות). בהמשך אתם מוזמנים לתת משוב לפרויקטים שאתם צופים בהם באמצעות שאלון מקוון. לשאלון תוכלו להגיע באמצעות סריקת QR.

מודעות עצמית לתהליכי למידה (מעל"ל) ©- PBL

הדס הובר, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה:

1. הכרת מורכבותם של הגורמים השונים המשפיעים על הלמידה;
2. הכרת התפתחותו של הלומד והקשר שלה לתהליכי למידה;
3. הבנת תהליכי הכוונה עצמית ללמידה.

זרמים עדכניים בחקר הלמידה מצביעים על חשיבות הלמידה העצמית והמודעות לתהליכים מטא-קוגניטיביים. זהו תהליך שבו הלומד מציב מטרות, מפקח על ביצוען ומעריך את התוצרים בהתאם למטרות אלו. הביצועים נובעים מכך שהלומד מכוון את מחשבותיו, רגשותיו ופעולותיו להשגת המטרות שהציב לעצמו בלמידה (הובר, 2012; Zimmerman, 2000; Pintrich, 2000; Zimmerman & Schunk, 2001).

מודעות עצמית היא במהותה תהליך מטא-קוגניטיבי, ידע שהפרט מפיק על אודות תהליכי החשיבה שלו עצמו. הוא עושה זאת דרך חשיבה רפלקטיבית על ידע, מיומנויות וחוויות/התנסויות בלמידה (בן דויד, 2006).

את הפעילות המוצגת אפשר ליישם ולהפעיל בלמידה של נושאים/מתודות או תחומים שונים בהכשרה ובפיתוח מקצועי של מורים. הסטודנטים צריכים להתאים את תכנית הלימודים לאוכלוסיית היעד, תוך כדי מודעות לתהליכים הנדרשים לכך. למשל - תהליכי תיווך ותמיכה מודולרית שמטרתם לקדם את הילדים ביכולות החשיבה שלהם בעתיד.

בפרויקטים השונים הסטודנטים שמים דגש על תהליכי הלמידה על פי מודלים המוצגים בקורס. הסטודנטים נדרשים לחשוב על תהליך שנדרש לילדי גן-בית ספר או לאוכלוסייה ספציפית. התוכן הנלמד הוא רק אמצעי להעברת התהליך.

לדוגמה: מה התהליך המיטבי להניע את הילדים להנאה ממתמטיקה? כיצד ליצור תהליך של הכוונה עצמית בלמידה בקרב הילדים בני החמש? כיצד לגרום לילדים לשאול שאלות ולפנות למקורות שונים כשהם מתעניין בנושא מסוים, ולא להסתפק במידע שטחי שנחשפו אליו בעבר?

השיעור מתבצע מתוך הכוונה עצמית ללמידה. הסטודנטים מציגים שאלה פרוייה בתחום ההכוונה העצמית ותהליכי למידה, מעלים בעיות הדורשות פתרון בשטח, יוצרים פתרון ומפעילים פרויקטים בגנים ובבתי ספר.

הצגות למידה: שותפות של תלמידים ושל מורים בעיצובה של למידה מיטבית

עיריית אהרון, גלעד שפירא, בית הספר הריאלי העברי בחיפה

- הלמידה במיטבה מתרחשת באמצעות שלושה תהליכים: (1) רכישה; (2) השתתפות; (3) התכוונות:
1. בתהליך הרכישה הלומד הופך גוף ידע ציבורי לידע אישי המשקף מערך פריטים מקושר הנבנה בדרך הייחודית לו, כלומר נותן משמעות לגוף ידע ציבורי. באמצעות משמעות זו הוא מפרש תופעות ומצבים שהוא פוגש בעולם ומתמודד ביעילות עם בעיות שעולות ממפגשים אלה.
  2. בתהליך ההשתתפות מודגשת ההתנהלות הייחודית המאפיינת את קהילת הידע. הלומד משתלב בתוכה בתהליך של שוליאיות ומסגל לעצמו בסיועו של מנחה מיומן את אופני ההתנהלות המוסכמים על ידה. המנחה מקדם את הלומד בהדרגה לפתח את מומחיותו כפרט, להיות שותף בעולם השיח הרלוונטי ולהשפיע עליו.
  3. תהליך ההתכוונות מבקש לתת משמעות רחבה, מעבר לפעולות הרכישה והשתתפות שמבצע הלומד בהקשר למטלה בית-ספרית כזו או אחרת. כשהלומד משקיע מאמץ מכוון הבנה הוא מבטא מחויבות ללמידה המושתתת על הצבת מטרות ארוכות טווח, שהן מעל ומעבר לאלה המשתמעות מפעילות בית הספר או תלויות ביחידת תוכן נתונה. כלומר הוא מתייחס ללמידה כבעלת ערך לעצמה.
- תפיסה זו של למידה מיטבית ממומשת על ידי מיזוג של שלושה מרכיבים במהלך הפדגוגי: יחידת לימוד כתהליך רכישה, פרויקט כאתגר הבנה המחייב ויסות והצגת למידה המתבססת על השתתפות בשיח עם קהילת הידע הרלוונטית.
- בהצגה ובהפעלה ביום העיון נתמקד בשיקולי פיתוח הלמידה ביחס לאתגר וליחידת הלימוד על הפוטנציאל שגלום בה בהיבטיה השונים, ונבחן את האופנים שבהם אפשר לממש פוטנציאל זה.

העצמת בית ספר קטן רב-תרבותי

אבינועם לוי

הרציונל

בית ספר גבריאלי ממוקם במזרח חיפה, ותלמידיו מגיעים אליו בעיקר מהשכונות נווה פז ונווה יוסף. בבית הספר למדו בתשע"ה 110 תלמידים: 35% - יוצאי אתיופיה, 45% - יוצאי חבר העמים, 13% - מהמגזר הערבי, 7% - ותיקים.

בית ספר גבריאלי עבר תוך שנה אחת שינוי משמעותי מבחינת גאוות היחידה של המורים, תחושת ההישג והמסוגלות העצמית של התלמידים ותחושת שביעות הרצון הקהילתית ממנו. השינוי התרחש הודות לבניית מערכת מכילה כוללת הסובבת ומערבת את כל המורים ואת כל התלמידים, בשיטת מניפה תלת-שלבית, הדבקת צוות מוביל בחיידק המסוגלות (סיורים וסדנאות עם כלל חברי הקהילה), עבודה עם רבע מהמורות ועם רבע מהתלמידים בחודשיים הראשונים של שנת הלימודים ויצירת בסיסי הצלחה נראים, והרחבת הפעולה במקביל ובהמשך לכלל חדר המורים ולכלל התלמידים כבר בשנה הראשונה. השיטה שנבחרה היא PBL.

כך סיכמו המורות את התהליך: "בבראשית י"א פסוק ו' כתוב: 'ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות'. כאשר חשים התלהבות מיוזמה - שום קושי לא יכול לעמוד בפני היוזם"; "התלמידים התחילו לכתוב כתיבה יותר עשירה ומפורטת, רכשו אוצר מילים רב, למדו להקפיד על סימני פיסוק, למדו לכתוב כתיבה יצירתית וביקורתית ועוד".

תוצאות בטווח הקצר

ציוני המיצב עלו, והעלייה המשמעותית ביותר הייתה בשפה: בכיתות ב' עלה הציון מ-40 ל-90, ובכיתות ה' - מ-40 ל-76; במיצב האקלים האחרון נמצא שיפור יוצא דופן ביחסי הקרבה בין מורים לתלמידים ובתחושת המוגנות.

בהרצאה תוצג דרכו של גבריאלי, המשלבת בין זיהוי ייחודיות, גיוס צוות, דרך למידה ותהליך פיתוח מקצועי.

פרויקטים חינוכיים ולמידה מבוססת פרויקטים בקרב סטודנטים למדעים

ד"ר דינה ציבולסקי, המכללה האקדמית אחוה, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

תיאור הרציונל

למידה מבוססת פרויקטים (למ"פ) הולכת ותופסת מקום נכבד במערכת החינוך בעולם בכלל ובישראל בפרט. הפעילות שתואר להלן נועדה להציג בפני הסטודנטים למדעים למ"פ כאמצעי ללמידה משמעותית, רלוונטית, המפתחת מיומנויות וכישורים שנדרשים מתלמיד במאה ה-21 ומאפשרת דרכי הערכה מגוונות.

במסגרת סדנה דידקטית עסקו סטודנטים בפרויקטים חינוכיים. המטרה העיקרית של הפעילות הייתה לתכנן יחידת הוראה במדעים על פי גישת הלמ"פ. העבודה נעשתה בקבוצות קטנות, תוך כדי התנסות אותנטית בלמ"פ לאורך כל הסמסטר, בד בבד עם קבלת הכלים לבניית יחידת הוראה בדרך של למ"פ כחלק מתכנית הלימודים של בית הספר: החל בניסוח שאלה פורייה טובה וכלה בבחירת תוצר סופי ראוי שמסוגל להניע תהליכי לימוד וחקר. הסטודנטים נחשפו לדרכי הערכה ורפלקציה מקדמת הוראה במהלך החקר, רכשו מיומנויות הוראה רלוונטיות והתנסו בעצמם, בשלבים, בביצוע מטלות אותנטיות של למידה מבוססת פרויקטים, תוך ביצוע רפלקציה והפקת לקחים, תהליכי משוב והערכה של התהליך ושל התוצר.

ניתן להתייחס לפעילות כאל מודל לחשיפה ללמ"פ ולהפעלתה במסגרת סדנה דידקטית בקרב הסטודנטים. זוהי הזדמנות ייחודית לסטודנטים, כמורים חדשים לעתיד, להתנסות בלמ"פ כגישת הוראה-למידה-הערכה חדשנית וחוויתית המאפשרת לעסוק בבעיות "מהעולם האמיתי", ליצור חוויה והנאה מתהליך הלמידה ולטפח לומד בעל הכוונה עצמית.

ללמוד כיצד לומדים בבית הספר על פי רצף הגילים: גן, יסודי ועל-יסודי

ד"ר אמאל אבו סעד, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

תיאור הרציונל

השונות היא נושא רחב מאוד שמאפשר לסטודנטים בחירה, וכך גורם להם להרגיש שותפים לתהליך הלמידה. וכשהם שותפים אמיתיים ללמידה הם מפיקים תועלת רבה בהרבה מאשר כשהם לומדים בשיטות הלימוד הפרונטאליות שהם רגילים להן. הדבר בא לידי ביטוי בהשקעה שלהם בלמידה, בתוצרים שלהם ובהישגים הפורמליים שלהם.

מאפייני הלמידה: (א) למידה אוטונומית ומכוונת עצמית, שבאה לידי ביטוי בבחירה בנושאי הלמידה ובדרכי הלמידה וההצגה של הידע שנבנה; (ב) רלוונטיות של הלמידה לעולם ההתנסות של הסטודנטים בהוראה; (ג) פיתוח מיומנויות של עבודה בצוות; (ד) ניהול זמן והצבת מטרות תוך כדי הערכה מעצבת. הסטודנטים חוו את הלמידה ולאחר מכן יישמו את מה שלמדו. כך חוו מסוגלות עצמית ואוטונומיה, ולכן סביר שבעתיד ישתמשו בשיטות לימוד שיפעילו ויערבו את תלמידיהם. מדובר בסטודנטים צעירים, בני 19 ברובם, דוברי ערבית שלומדים בעברית - שהיא עבורם שפה שנייה.

מניסיוני האישי בהוראת למידה מבוססת פרויקטים במשך שבע שנים באותו קורס, המוטיבציה שלי כמרצה רק גברה. בכל פעם שאני מלמדת את הקורס אני מרגישה כאילו שזו הפעם הראשונה. למידה כזו מזמנת תמיד חשיבה מחודשת עם הסטודנטים, המתחלפים מדי שנה. ההשתתפות של הסטודנטים בבחירת הנושא, בבחירת שותפיהם לעבודה, בדרך הלמידה ובדרך להצגת התוצרים - כולל האחריות לעמוד בזמנים ולנהל את העבודה - מקדמת את הסתגלותם של סטודנטים בשנה א' לעולם האקדמי - בייחוד כמדובר בסטודנטים צעירים שלומדים בשפה שנייה.

כל המאפיינים של למידה כזו הם יישומים לגבי כל תחום דעת ותוכן שנלמד, כמו במתמטיקה, במדעים ובהומניסטיקה. העיקר הוא השותפות, המעורבות והחופש בתהליך הלמידה.

פיתוח קהילתיות בתוך בתי ספר וביניהם באמצעות PBL

ד"ר שרמן רוזנפלד, מכון ויצמן למדע, רשת עמל

לפני שלוש שנים התחילה רשת עמל בניסוי עם עשרה בתי ספר במסגרת הגף ליוזמות ולבתי ספר ניסויים במשרד החינוך. שאלת הניסוי קשורה לפיתוח הקשר ההדדי בין קהילתיות לבין PBL. הניסוי יימשך עוד שנתיים.

מחקר חינוכי מראה את החשיבות שיש לפיתוח קהילתיות בבתי הספר, ועל היתרונות שתחושת הקהילתיות מקנה גם לתלמידים וגם למורים. בנוסף, לפדגוגיה של PBL יש מאפיינים שיכולים להוביל לפיתוח קהילתיות (למשל, הקשר לעולם האמיתי, עבודה שיתופית, הצגה ציבורית של פרויקטים ועוד). מכאן שיש פוטנציאל לפתח קשר הדדי בין קהילתיות לבין PBL.

הניסיון שלנו ברשת עמל מראה שקל יותר לפתח קהילתיות באמצעות PBL בתוך בתי הספר מאשר ביניהם. אחת הדרכים לפתח קהילתיות בין בתי ספר היא כנסי מורים ארציים שמשותפים בהם מורים מכל בתי הספר בסדנאות משותפות.

הלמידה הפעילה תתמקד בשאלה המובילה באחד מכנסי המורים של רשת עמל. לשאלה זו הפוטנציאל לפתח קהילתיות, לא רק בתוך בתי ספר (ובין בית הספר לבין הקהילה הקרובה לו) אלא גם בין בתי ספר שונים.

סדנת יצירת סיפורי וידאו כמפגש חינוכי - "תקשורת מקדמת"

רן ישפה וד"ר רות הרתאן, סמיינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

תכנית "תקשורת מקדמת" שמה במרכזה למידה באמצעות יצירה וניתוח של "סיפורי וידאו" מתוך עולמם של תלמידים. במהלך הפעילות המורים צופים בדוגמה לסרטוני וידאו שצילמו תלמידים על סיטואציות בעולמם, ומתנסים בשאלת השאלות החינוכיות לניהול שיח מקדם עם התלמידים על בסיס תוצריהם. מטרת הפעילות היא להראות כיצד ניתן לרתום את הסמארטפון - טכנולוגיה הקיימת כיום בידי כל תלמיד - לעבודה חינוכית-חברתית מקדמת על ידי עירובם של התלמידים בתהליך הלמידה.

ההתנסות בצילום והצפייה "מן הצד" בעולמם, המתעצב בסרטי העלילה שהם יוצרים, מאפשרות למורים ולתלמידים לעסוק בחיים שלהם באופן שבו הם עצמם מגלמים אותם. ה"הרחקה" שלהם לדמות אחרת מקלה עליהם לדבר על הסיטואציות ולנתח אותן, ומהווה בסיס להתבוננות עצמית ולדיון בבעיות ובקשיים המתקיימים בתוכם באופן לא מודע במרחב הבית-ספרי, למשל: קשיים בהבנת התכנים הנלמדים, אי-אהבת הנושא הנלמד, חוסר שיתוף פעולה בכיתה וכו', במטרה להעלות חלופות התמודדות.

דרך כתיבת התסריט, בחינתו ושינויו בהתאם לשיח המתמשך הערך העצמי של התלמידים מתחזק והם מפתחים מיומנויות תקשורת, התמודדות עם כישלון והצלחה, קבלה עצמית ואמון במסוגלותם. התכנית מבקשת לייצר שינוי ההופך את בני הנוער ואת קהל המורים מאנשים פסיביים בעולמם לאנשים אקטיביים אשר מבינים את כוחם לנתב את חייהם במרחב הבית-ספרי ובסביבתם האישית. כל זאת מתוך תפיסה חינוכית הדוגלת בכך שהעיסוק בעולם הפנימי של התלמיד מהווה תשתית להתנהלות מיטבית במעגלי החיים האישיים, החברתיים והאקדמיים.

לתת זה לקבל: מהשדה למכללה ובחזרה

ד"ר בקי לשם, תמי סבג-שושן, ג'יי הורוויץ, המכללה האקדמית אחוה; גיל קרסנטי, בית הספר למדעי הסביבה שָׁלֵב, בית שמש

למידה באמצעות פרויקטים מאפשרת למידה מעמיקה, מפתחת חשיבה ביקורתית והבניית משמעות באופן פעיל, תוך הישענות על הידע הקודם ועל התשתית החברתית-תרבותית. למידה מבוססת פרויקטים מספקת הזדמנויות לשימוש במיומנויות למידה של המאה ה-21 ומאפשרת ויסות וארגון של ידע חדש והצגתו באופן מעורר חשיבה ברמות השונות.

בשנה הראשונה ללימודי הוראה לחינוך מיוחד יש לפרחי ההוראה מגע מצומצם ביותר עם תלמידים בחינוך המיוחד. פנייה של בית הספר לחינוך מיוחד בבית שמש לראש המסלול לחינוך מיוחד במכללה האקדמית אחוה אפשרה היכרות הדדית, וזו הלכה והעמיקה עד לכדי מרכיב משמעותי בשנת הלימודים - הן עבור פרחי ההוראה הן עבור תלמידי בית הספר.

מורה מבית הספר לחנ"מ הגיע למכללת אחוה ותיאר לסטודנטיות את פרויקט החקר של התלמידים בבית הספר, שהתבצע כמשימה במסגרת למידה מבוססת פרויקטים. כחלק ממטלות החקר נדרשו התלמידים להכין סרטון המתאר את עבודת החקר שלהם. המורה גייס את הסטודנטים, והם הכינו סרטוני היכרות והגיעו לבית הספר לעזור לתלמידים בפרויקטים שלהם. לאחר הדרכה כל זוג סטודנטים "אימץ" תלמיד ואת הפרויקט שלו.

הפרויקט הזה לא תוכנן מראש כקורס במכללה אלא התקיים אז-הוק, במענה לצורך שהתעורר בבית הספר. לרשות הסטודנטיות עמדה כיתה ייעודית במכללה שתכננה לעודד עבודה משותפת בסביבה מתוקשבת. הכיתה תרמה רבות ליכולת שלהן לסייע לתלמידים.

התוצאות החיוביות של פרויקט זעיר זה, ששילב פרחי הוראה, תלמידים, יצירתיות, כלים דיגיטליים וסביבת עבודה מתאימה, מלמדות על התרומה הרבה שיכולפה להיות לשיתוף פעולה בין מוסדות החינוך השונים.

מעגלים של תמיכה

ד"ר דיתה פישל, סימה צ'רניאק ורונית ססונקר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

המודל מתייחס לתהליך הדרכה שהופעל בשנת הלימודים תשע"ה בבית ספר מיוחד בבאר שבע. הוא נועד לתמוך בהתנסותן של מתכשרות להוראה בשנה ב', מסלול חינוך מיוחד, לאורך סמסטר אחד ולעודד תהליכים של למידה עצמית ויישום, קישור בין עיון לפרקטיקה ושיתופי פעולה עם צוות בית הספר ועם עמיתים מקבוצת ההתנסות.

המודל כלל תמיכה אינטנסיבית למתכשרות מצד המדריכה הפדגוגית וצוות בית הספר; קידום של קהילת מעשה של המתכשרות, המדריכה הפדגוגית והצוות במטרה לקדם תהליכי הוראה ולמידה בבית הספר - ובעיקר אצל המתכשרות להוראה.

התהליך כלל הדגמת הוראה וניהול כיתה של מורה מאמנת, וחשיפה לחומרי הוראה ולשיטות הוראה מותאמים של בית הספר. בד בבד כלל התהליך תכנון חומרי הוראה על ידי המתכשרות בסיוע המדריכה - שיתוף הצוות וקבלת משוב ממנו בזמן אמת, ויישום בהמשך. המתכשרות שיתפו עם עמיתות את חומרי ההוראה שלימדו בכיתותיהן והתגלו כמוצלחים. העמיתות התאימו חומרים אלה לכיתותיהן ושיתפו שוב - את החומרים המותאמים - עם עמיתות ועם הצוות.

המדריכה הפדגוגית צפתה בכל זוג מתכשרות שני שיעורים בסמסטר לפחות, כתבה משוב על התצפית ומסרה העתק שלו למתכשרות ולמורה המאמנת. שיחות משוב על אודות התצפית ועל תובנות להמשך התקיימו בשיתוף הצוות החינוכי (לעתים גם בשיתוף הסייעת ומורות מקצועיות). בנוסף, המתכשרות דיווחו בבלוג אישי על עשייתן היומית בהתנסות, וכתבו שלוש רפלקציות מובנות בכל סמסטר. כל רפלקציה קיבלה משוב מהמדריכה הפדגוגית, והמתכשרת התבקשה להגיב למשוב ולציין הערה שהייתה משמעותית עבורה.

למידה פעילה בסביבה משתנה

סיגל אלמי מלמן, אביבית קאופמן, רפאלה בלס, בית הספר הניסויי הרב-תחומי שבח-מופת, תל-אביב-יפו

הרציונל

שם הפעילות: פדגוגיה פעילה עם הפנים לקהילה ולחברה

תנ"ך: "בצלם אלוהים" - הנעה לאחריות חברתית:

פרויקט המשלב חקר טקסט מקראי בספר בראשית, ויוצר קישור לקהילה באמצעות יוזמה התנדבותית, מחויבות אישית והגשמת חלומות לילדים חולים.

היסטוריה: "החיילים היהודים במלחמת העולם השנייה"

פרויקט תיעוד בין-דורי הנותן במה לתרומתם של הוותרנים מהצבא האדום בתקופת המלחמה, בזיקה מרגשת לאוכלוסיית תלמידי בית הספר - שהם ברובם ילדי עולים מחבר העמים.

Cell Aviv Sarona - למידה מבוססת מיקום במתחם שרונה

מיזם תיירות סלולארי השם דגש על יצירת מסלול נגיש לבעלי מוגבלויות פיזיות וקוגניטיביות בשיתוף תלמידים מבית ספר "און" למשותקי מוחין. המדריך הדיגיטלי כולל תחנות מידע רבודות ונשאר בשטח כתרומה לקהילה.

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה

"למידה רבודה" מתכתבת עם המציאות המורכבת שבה הלומד מתנהל וכוללת רכיבים של מורכבות ועומק, גמישות, רלוונטיות, יצירתיות ושימוש בטכנולוגיה. התהליך כולל התבוננות ביקורתית במציאות, גיבוש מערכת ערכים ויצירת "קול אישי".

מה וכיצד ניתן ללמוד מהפעילות כדי ליישם ולהפעיל אותה בלמידה של נושאים/מתודות או

תחומים שונים בהכשרה ופיתוח מקצועי של מורים?

- יש לתת מקום למורים כמנהיגים אוטונומיים של תהליך הלמידה;
- יש להתחשב בתנאים ארגוניים ולהיערך אליהם ברמת המערכת;
- יש למפות את הידע, המיומנויות, הערכים והצרכים ולשלב אותם בתהליכי הלמידה;
- פיתוח מיומנויות המאה ה-21, כגון אוריינות דיגיטלית, עבודת צוות, חלוקת אחריות, עמידה בזמנים, שיתוף פעולה, פתרון בעיות, אוריינות מידענית, פרזנטציה, התנסות בניו-מדיה;

שדרת פעילויות במרחב פנימי

- שיתוף פעולה עם גורמים חיצוניים בקהילה;
- יצירת תוצר סופי;
- שילוב ערכים דוגמת סובלנות והכלת האחר;
- תיעוד התהליך ועיבודו, הפקת תובנות;
- עבודה ברוח של סקרנות, יצירתיות ואכפתיות.

תכנון טיול שנתי סטודנטים ומדריכות - מסלול יסודי שנה ג'

ד"ר יהודית סלפטי, קרן חן, אסנת קליימן, רחל בר-יעקב, איריס חיים
המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

בשל אי-נחת מהטיול השנתי שהתקיים בשנה קודמת הוחלט לקיים את הטיול במתכונת שונה. הטיול הקודם היה מתוכנן, אך בפועל הסתבר שהסטודנטיות העדיפו לא ליטול חלק בפעילות המוצעת. הן פרשו לעניינים אישיים ולא שיתפו פעולה עם המדריך. כחלק מההיערכות לשנת הלימודים ומתהליכי המשוב והרפלקציה עלה הרעיון לשתף את הסטודנטיות בתכנון הטיול. הצוות בחר את היעד והנושאים, והחלק העיקרי של הטיול עצמו נבנה על ידי הסטודנטיות. הן חולקו באופן אקראי לקבוצות כדי ליצור גיבוש. כל קבוצה קיבלה נקודת עניין בטיול והתבקשה להכין פעילות הדרכה, והפעילות היוותה חלק ממרכיב בציון הסופי.

ההנחיות שניתנו היו אלה:

- הדרכה המשלבת למידה מפעילת קהל;
- הנאה;
- יצירתיות;
- שילוב של טכנולוגיה.

מהלך ההכנה לטיול כלל איסוף מידע ממקורות מידע שונים ולימוד עצמי של הסטודנטיות, הכנת פעילויות והערכה מעצבת, קביעת אופן ההדרכה. תפקידן כמדריכות היה לבדוק שהפעילות אכן הוכנה כראוי.

הפעילויות

1. חצר מוזיאון המושבה - משחק טריוויה באמצעות סמארטפון ורכישת מידע חדש;
  2. רקע היסטורי באמצעות לוטו ציר זמן;
  3. גן הנשיא במכון ויצמן - פעילות על משמעות המושג "מנהיגות" באמצעות משחק חברתי;
  4. חידון על הנשיא הראשון באמצעות ה-Qr;
  5. באוטובוס - פעילות לגיבוש חברתי וערכי.
- לאחר הטיול נשלח לסטודנטיות משוב דיגיטלי, ועל תוצאותיו נערך בינינו דיון. ההערכה התייחסה להכנה, לאופי הפעילות ולשיפור. בנוסף, הסטודנטיות ציינו שההכנה וההדרכה לטיול הכשירה אותן לעבודתן כמורות. לא נשמעו תלונות על חוסר עניין, ולעומת זאת גילנו שהפעילות גרמה לגיבוש ולגישור. המסקנות שעלו: (א) יצירת עניין ושותפות; (ב) לקיחת אחריות והרגשת שייכות; (ג) הוספת נדבך חשוב להכשרה להוראה.

wandering - למידה מבוססת מקום

ד"ר יהודית בן נעים וליאת בן אינוס, בית ספר ממלכתי נווה שלום, באר שבע

נושא הפעילות

מזה שנתיים פועלת ומתפתחת בבית ספרנו תכנית ייחודית וחדשנית לטיפוח מצוינות והצטיינות. בחוד החנית של התכנית נמצאים תלמידים הנקראים "מורי מורים ותלמידים". תפקידם להנחות ולעבור תהליכים רפלקטיביים עם המורים והתלמידים. את התכנית מלווים מורה מנחה ויועצת חיצונית. החדשנות בתכנית מתבססת על פלטפורמת **wandring** (וונדרינג) - פלטפורמה ללימוד מבוססת מקום, מרחבית, רב-ממדית. פלטפורמה זו מאפשרת לאנשים בקהילה העולמית לעקוב מקרוב אחר תוצרי התלמידים ולהגיב עליהם. הפעילויות/התחנות תורגמו לשפות הנלמדות בבית הספר (בסך הכול שבע שפות: עברית, ערבית, אנגלית, רוסית, סינית, ספרדית וצרפתית). שני כלים נוספים המשולבים בתכנית הם סוקרטיב (socratic) - מערכת אינטרנטית ואפליקציה המאפשרת לערוך סקרים ולצפות בנתונים **on line**, וברקוד (barcode) - קוד שבאמצעותו מקודדים מידע טקסטואלי בצורה גראפית-ריבועית. בתהליך למידה זה משתמשים התלמידים במכשירי סמארטפון ובמחשב.

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה

1. צפייה במצגת;
2. כניסה לאתר;
3. שוטטות וכתובת תגובות באתר.

הרווחים לקהילת בית הספר

- שינוי בדפוסי הלמידה מורה-לוח-כיתה: בית הספר, העיר והארץ הופכים למרחב למידה ולכיתת לומדים - כל מקום יכול להיות מרחב למידה;
- העצמה של תלמידים - תלמידים מנחים ומלמדים מורים, התנסות ולמידה אחרת;
- העצמה של מורים, התנסות בכלים טכנולוגיים פורצי כיתה;
- שיתוף ההורים במשימות שוטטות והתבוננות במרחבי העיר עושה את שעות הפנאי למשמעותיות ומזמן לכידות משפחתית.

חינוך, רב-תרבותיות וזכויות הילד פרויקט חדשני המשלב למידה פעילה והנחיה של סטודנטים עמיתים

חווה וידרגור, הדס הובר ורונדה סופר, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה

פרויקט חדשני זה, המשלב למידה פעילה ותרומה לקהילה במתכונת של הוראת עמיתים, התקיים במכללה האקדמית גורדון בשנת הלימודים תשע"ה וזכה לתגובות נלהבות - הן מן הסטודנטים הן מהנהלת המכללה, המעודדת חדשנות.

בסמסטר א' התקיים קורס סדנאי המבוסס על למידה בשיטת *Project Based Learning* לסטודנטים נבחרים (N=10) בתכנית המצטיינים. בקורס נחשפו הסטודנטים המצטיינים למושגים רב-תרבותיות וזכויות הילד, עבדו בשיטת ה-PBL וקיבלו כלים להובלת תהליכים קבוצתיים ופרויקטים. התלמידים המצטיינים התחייבו להוביל בסמסטר ב' קבוצה של כשמונה סטודנטים בתהליך בניית פרויקט במכללה או בבית הספר.

בסמסטר ב' התקיים קורס סדנאי המבוסס על למידה בשיטת *Project Based Learning* לסטודנטים לגיל הרך (N=90). מטרת הקורס היו להקנות לסטודנטים הבנה של מושג החינוך ומהותו בהיבט תרבותי; הבנה של החינוך הישראלי בהיבט של רב-תרבותיות; הבנה של הרב-תרבותיות במערכת החינוכית הישראלית; פיתוח לומד עצמאי תוך התנסות בלמידה פעילה.

במהלך הקורס נחשפו הסטודנטים למושגים הבסיסיים רב-תרבותיות וזכויות הילד. הם קיבלו כלים לפיתוח פרויקט תוך הדרכה צמודה של הסטודנטים המצטיינים שהוכנו לכך בסמסטר א'. הסטודנטים למדו בשיטת ה-PBL ויישמו פרויקטים במכללה או בגנים. העבודה נעשתה בקבוצות ונעשו רפלקציה והערכה של התוצרים בסוף הקורס.

את שני הקורסים העבירו שתי מרצות - בחלק מהמפגשים לסירוגין ובחלק במקביל. שני חלקי הקורס (בסמסטר א' ובסמסטר ב') מלווים במחקר הערכה שתוצאותיו יפורסמו בקרוב.

שונות - תכנון מפגשי למידה

ד"ר אינה סמירנוב, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

הקורס "חינוך בראי השדה" הוא במוקד ההכשרה בשנה א'. בסמסטר ב' הקורס עוסק בנושא "שונות". כדי ליצור מעורבות של הסטודנטים בלמידה הוחלט שבמהלך סמסטר ב' הסטודנטים ילמדו על נושא השונות בדרך של למידה מבוססת פרויקטים (PBL). השאלה המובילה של הפרויקט הייתה באיזה אופן "מפגש של נתינה" עם אוכלוסיות של אנשים עם צרכים מיוחדים משפיע על המעורבים במפגש? הסטודנטים התחלקו לקבוצות קטנות לפי בחירתם (שניים-שלושה סטודנטים בכל קבוצה). כל קבוצה בחרה מסגרת להתנדבות שבה תעביר שלושה מפגשי נתינה (תוצר סופי) שיתוכננו במהלך הסמסטר. תכנון מפגשי הנתינה במסגרות השונות שבחרו הסטודנטים (בית חולים פסיכיאטרי, מרכז קליטה, בית ספר ברנקו וייס, עמותת עמ"י, הבית החם בדימונה, אקי"ם) והעברתם דרשו מהסטודנטים לבקר במסגרות, לקיים תצפיות על האוכלוסייה, לראיין את האחראים, לחקור על המסגרת ועל הלכות וכו'. במהלך העבודה על הפרויקט התבקשו הסטודנטים לכתוב ביומן רפלקטיבי. בסוף התהליך, לאחר העברת מפגשי נתינה במסגרות השונות, חשבו כל הסטודנטים יחד על דרך להציג את הנעשה במהלך הסמסטר ואת התובנות והלמידות מהתהליך.

פרויקט זה היה מכוון לשני היבטים - תוכן ותהליך למידה. בהיבט התוכן - הסטודנטים ייחשפו ללקוויות שונות ויעמיקו את הידע שלהם על אחת מהן. כך נרצה לפתח הן את הפן הקוגניטיבי הן את הפן הרגשי. בהיבט של תהליך הלמידה - נרצה לטפח יוזמה, יכולת לשאול שאלות, לאסוף מידע ולעבדו, להתנסות בעיבוד תוכן, בהצגתו בפני אחרים ובהוראה בפועל. עוד נשאף לקדם מיומנויות של עבודה בצוות.

ה"שפגט" של החינוך במאה ה-21: שילוב בין עניין לידע בהרצאות TED של סטודנטים

ד"ר אורלי מלמד, סמינר הקיבוצים - המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

כחוקרת ומרצה באקדמיה וכמדריכה פדגוגית לתקשורת ולקולנוע אני מתמודדת עם הסתירה המתמדת שבין דרישות הסביבה התקשורתית לעניין, לריגוש ולתמצות לבין דרישות הסביבה האקדמית לידע מורכב ושיטתי. סתירה זו מציבה בפנינו אתגר יום-יומי של שילוב אופטימלי בין ידע לבין עניין בהוראה.

בשנתיים האחרונות רתמתי את הפורמט הפופולרי של הרצאות TED למטרות של סמינריון חינוך מחקרי במכללה להכשרת מורים. הסטודנטים תכננו וביצעו הרצאות TED באורך של 15-20 דקות, בנושאים לפי בחירתם, לצד מחקרים ועבודות סמינריוניות - לרוב באותם נושאים. מחוון ההערכה פותח בשיתוף עם הסטודנטים. ההרצאות לוו בהערכת עמיתים, ברפלקציה של הסטודנטים ובייעוץ אישי. למציגים ניתנה אפשרות להעביר לעמיתיהם שאלון מחקר בנושא הנבחר או לקיים דיון לאחר ההרצאה. בתהליך השתתפו 81 סטודנטים.

הממצאים מלמדים שהרצאות TED תרמו לגיוון ההוראה, עוררו עניין ומחשבה, תרמו להיכרות בין הסטודנטים ולחיזוק כישורי לומד עצמאי של המציגים, עוררו מוטיבציה להשקעת מאמץ בתכנון ההרצאה, במחקר ובעבודה הסמינריונית. מהמשובים להרצאות עולה שהסטודנטים היטיבו להתמודד עם עוררות העניין אך התקשו לשלב בהרצאותיהם ידע אקדמי. חלקם התקשו לעמוד במסגרת הזמן. לרוב, הרצאות TED של הסטודנטים התבססו על חלקים מהרקע התאורטי של העבודה הסמינריונית ושימשו מקור השראה לפיתוח המחקר בהמשך. רק מעטים ביססו את הרצאותיהם על המחקר שביצעו. בעקבות הלקחים מוצע תהליך משופר לשילוב מרכיב הידע בהרצאות TED בסמינריון חינוך.

קידום שיח ודין בקבוצה קטנה בבית הספר - כיצד?

אירית כהן, משרד החינוך, ומכללת לוינסקי לחינוך

המפגש עוסק באחד הנושאים שהם לב לבה של ההוראה - "שיח לימודי מיטבי". במפגש זה המשתתפים מעורבים בתהליך של למידה משמעותית על פי הגישה הקונסטרוקטיביסטית, ומפעילים חשיבה יצירתית ולוגית. בשלב הראשון המשתתפים מעלים ידע קודם שלהם בנושא באמצעות שימוש בחשיבה יצירתית; בהמשך הם מרחיבים את הידע באמצעות היכרות עם תאוריה מחקרית, ולבסוף מתנסים ביישום הידע שרכשו באמצעות ניתוח של שיח. במפגש משולבות דרכי הוראה מגוונות, כולל סרטון אותנטי המציג דיון של מורה וקבוצת תלמידים בבית הספר.

הפעילות במפגש מהווה מודלינג לתהליך של הוראה-למידה. המפגש בנוי מרצף של פעילויות שהמשותף להן הוא יצירת מעורבות של המשתתפים בתהליך הלמידה והובלתם להבניה ולהרחבה של הידע בנושא "שיח ודין בקבוצה קטנה". לאחר כל פעילות יש שלב של חשיבה רפלקטיבית שבו דנים בשאלות מה עשינו ומדוע. שלבים אלו מאפשרים למשתתפים להתבונן בפעילות משתי נקודות מבט: כלומדים - להמליל ולהבין את תהליך הלמידה שעברו; כמורים - לבחון את דרך ההוראה שמובילה ללמידה משמעותית. המשתתפים יכולים ליישם את דרכי ההוראה והלמידה שהתנסו בהן במפגשי הפיתוח המקצועי שהם מובילים.

התפתחות תרבות למידה בית-ספרית

להיאני איכראם, משרד החינוך, בית הספר היסודי אלאשראק, עוספיא

הרציונל

היישוב עוספיא הצטרף בתשע"ב לפיילוט בחירה מבוקרת של משרד החינוך. במסגרת הפיילוט נתבקשו כל בתי הספר ביישוב לפתח ייחודיות בית-ספרית באמצעות למידה משמעותית. בית הספר היסודי אלאשראק אימץ לעצמו כיוון של ייחודיות המתמקדת בדת הדרוזית - בערכיה ובתרבותה. מתוך חשיבה מערכתית המביאה בחשבון את כיווני הלמידה הפעילה והמערכת בחרה הנהלת בית הספר להכשיר את הצוות כולו ולהטמיע את תרבות הלמידה החקרנית המשמעותית בגישת הלמידה השיתופית באמצעות פרויקטים. המהלך תוכנן מלכתחילה לכמה שנים, בגישת מניפות פנימיות: מצוות מניע ומוביל לכלל המורים, משכבה אחת לכל השכבות, מתחומי דעת ספורים למכלול תחומי הדעת.

תפיסת ההכשרה והפיתוח נבנתה על בסיס רעיון של מורה לומד, מפתח, מיישם, ומבקר וממשיב את עצמו. אשת ההוראה הרפלקטיבית תוכל בהמשך לפתח תלמידים חקרניים ורפלקטיביים. בשנתיים הראשונות, ובאמצעות ליווי חיצוני ארגוני ופדגוגי, פותחה התפיסה, ונבחר צוות מוביל ייחודיות שהוכשר לפתח תכנית בית-ספרית שתייצר התנסות משמעותית של פעילות בשכבה אחת לזמן מוגדר. החל בשנה השלישית, ובהתייעצות עם צוות החינוך הדתי, פותחה עונת למידה בת שישה שבועות סביב יסוד מארגן רב-מקצועי/ערכי ותרבותי שחצה כל השכבות א'-ו'. בשנה הרביעית שולבו כל צוות בית הספר וכל תחומי הדעת לעונת למידה ערכית/תרבותית.

בסוף התקופה כתבו המורים סיכום סדור ומעמיק של הלמידה שלהם. המהלך בוצע בשילוב שלוש דרכי למידה בצוות: מליאות משתפות שכללו הקניה, דיווחים ושיקופים; הנחיית צוותים במהלך פיתוח יחידות ההוראה במסגרת עונת הלמידה; מפגשי צוותים עצמאיים בבקרה של מורים מובילים. כך כתבה אחת המורות:

"אין ספק שרכשתי ידע רב, למדתי הרבה דברים חדשים על המלך שלמה (ומוקד העונה הלימודית); ישנם סיפורים שאני מודה שלא ידעתי אותם קודם לכן; למדתי על עצמי שהשמיים הם הגבול בשבילי; יצרתי שני סרטונים, מקווה שנגיע ל-1000 צפיות".

פיתוח צוות בתרבות בית-ספרית של למידה מבוססת פרויקטים

דודי פרידמן, בית ספר חיים חפר, נתניה

ללמידה מבוססת פרויקטים יש כמה עקרונות: מתן מענה לצורך אמיתי שקיים בעולם; אוטונומיה; רלוונטיות ללומד ולמלמד; עבודה שיתופית; חיבור לתכנית הלימודים ועוד. המטרה של פיתוח הצוות בבית הספר הייתה להטמיע את העקרונות הללו בתהליכי הלמידה של הצוות.

פיתוח הצוות כלל שני מהלכים מרכזיים במהלך השנה: הראשון - השתלמות בית-ספרית; השני - למידה משותפת של מורות ושל סטודנטיות שנה א'.

בהשתלמות הבית-ספרית בהנחיית ד"ר צבי לירז השתתפו ארבעה בתי ספר. רוב המפגשים התקיימו בכל בית ספר בנפרד, וחלקם התקיימו במליאה משותפת. ההשתלמות ליוותה עבודה אמיתית של המורות בכיתות, שבמסגרתה כל מורה התנסתה בהוראה מבוססת פרויקט. המפגשים המשותפים נתנו הזדמנות להרחבת גבול הדמיון של המורות ולהשתייכות לקהילה גדולה יותר של שינוי ושיפור דפוסי הוראה. המפגשים בבתי הספר כללו למידה מתוך התנסות וקשיים שעלו בעבודתן של המורות בשטח.

בלמידה המשותפת של המורות והסטודנטיות נבחרה מטרה של פיתוח סביבות למידה פעילות בבית הספר. המורות והסטודנטיות למדו וחקרו יחד את הנושא בהנחיית ד"ר ליאת שליו ממכללת לוינסקי לחינוך. לאחר שלב הלמידה הגיע שלב התכנון. נבחרו שלוש סביבות למידה מפעילות, והתכנון כלל את הצד הפיזי והתוכני. לאחר מכן הסטודנטיות והמורות התנסו יחד בעבודה משותפת עם תלמידים בסביבות שהקימו.

בשני המהלכים הופקו תוצרים מרשימים ורלוונטיים שענו על צורך אמיתי של בית הספר ושל הצוות. התוצרים של פיתוח הצוות היו מעשיים והתבטאו במהלכי הוראה מורכבים וארוכי טווח.

התנסות בבניית פעילות למידה שיתופית מקוונת

ד"ר תמר ויסמן, ד"ר דבורה גורב, ד"ר אדווה מרגליות, המכללה האקדמית אחוה

המושג למידה שיתופית מקוונת (Online Collaborative Learning) מתייחס למודל הוראה-למידה המדגיש שיח שיתופי ובניית ידע באמצעות תקשוב. לפי המודל, הלומדים פועלים יחד כדי לקדם הבנה משותפת של נושאים, לנתח מושגים, לפתור בעיות ולנסח הסברים על תופעה. הפעילות התבצעה בקורס פדגוגי מקוון שעסק בדרכי הוראה המתאימות לקידום למידה משמעותית, והתנהלה בכמה שלבים: במשימה הראשונה הסטודנטים התחלקו לקבוצות, בחרו גישת הוראה אחת ואותה למדו בהרחבה. בקבוצות בנו מסמך שיתופי המתאר את גישת ההוראה, את יתרונותיה ואת חסרונותיה. הכנת המסמך התנהלה בפורום קבוצתי. בסיומה הקבוצות העלו את המסמכים למאגר משותף. במשימה השנייה בנו מסמך נוסף שכלל פעילויות הוראה בשתי גישות הוראה שונות, והשוו בין הפעילויות. במשימה השלישית ביצעה כל קבוצה פעילות באחת מהכיתות שבהן התנסתה בעבודה המעשית. בהמשך חברי הקבוצה דיווחו על הפעילות בפורום המשותף והעריכו את תרומת העבודה השיתופית להתפתחותם המקצועית כמורים בעתיד. מהפעילות ניתן ללמוד שהדרך ליצירת שיתוף פעולה מקוון בין הלומדים צריכה להיות הדרגתית ומובנית. הנחיצות של ההתנסות בלמידה שיתופית מקוונת בזמן ההכשרה לא ברורה ללומדים ואף נתפסת בעיניהם כמטריחה. בשלב זה דרושים מעורבות וליווי צמודים של מנחה הקורס כדי לקדם שיתוף בין הלומדים. עבודה שיתופית מזוהה כמיומנות בסיסית בתוך מיומנויות המאה ה-21, ואנו מאמינות שהיכולת העתידית שלהם כמורים לקדם למידה שיתופית תלויה בהתנסות מוצלחת בשלב ההכשרה להוראה.

הפקת מסמך שיתופי בהכשרת מורים למתמטיקה: האחריות ללמידה עוברת ללומד

ד"ר ענת סזון, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך, חיפה; זהבה אפל, מכון דוידסון לחינוך מדעי

בהרצאה נציג משימה שיתופית שעוצבה עבור סטודנטים להוראת מתמטיקה במכללה האקדמית לחינוך גורדון. נושא המשימה: "ניתוח המורכבות של בעיות מתמטיות מילוליות". הפעילות פותחה בשיתוף עם מדריכת תכנית כתו"ם של מכון דוידסון לחינוך מדעי ושולבה במהלכו השוטף של הקורס הסמינריני "פתרון בעיות מתמטיות מילוליות בבית הספר היסודי".

אחת המטרות העיקריות של הקורס היא להפנות את מודעותם של הסטודנטים למבנה העומק של בעיות מתמטיות מילוליות, באמצעות פיתוח היכולת שלהם לנתח בעיות לפי קריטריונים שזוהו בספרות המחקרית כבעלי חשיבות מהותית בקביעת מידת המורכבות הכרוכה בפתרון. כדי לפתח את היכולת הזו פעלו הסטודנטים בזוגות במסמך שיתופי שכלל מגוון בעיות מילוליות מספרי לימוד מקובלים שעובדו בידי המרצה. הסטודנטים התבקשו:

1. לבחור בעיה ולנתח את מורכבותה;
2. להציע לבעיה שבחרו נוסחים חדשים שיהיו ברמת מורכבות שונה מהמקורית;
3. להעריך תשובות שנתנו עמיתיהם לכיתה לסעיפים א' וב';
4. לבצע רפלקציה על הפעילות במסמך השיתופי.

תובנות מעיצוב הפעילות ומיישומה

הפעילות/משימה אפשרה למידה פעילה ומשתפת בסביבה טכנולוגית שבה המרצה מסייע לפיתוח ידע ולחשיבה ומנווט את תהליך הלמידה. המסמך השיתופי שנוצר בתהליך הלמידה כלל את כל תשובות הסטודנטים והדגיש את האחריות של כל אחד מהם לתוצר הכיתתי. העבודה במסמך שיתופי אפשרה השבחה מתמדת של התוצר גם מחוץ לשיעור, חשפה כל סטודנט לתשובות ולנקודות הראות של חבריו לכיתה ואפשרה רפלקציה על עבודתו. העובדה שהסטודנטים עצמם ביצעו את ההערכה העבירה את האחריות ללמידה לידיהם. שיתוף הפעולה בין המרצה למנחה בעיצוב הפעילות, וההדרכה הפרטנית שקיבלה המרצה מהמנחה, תרמו רבות לאימוץ גישת הוראה חדשה משולבת-טכנולוגיה.

מסיתוף להשתתפות - מפגש ב"גובה העיניים" בין סטודנטים לחינוך מיוחד במכללת לוינסקי לבין סטודנטים אורחים עם מוגבלות קוגניטיבית

ד"ר אורלי הבל, ד"ר רחלי פלד, מכללת לוינסקי לחינוך

תיאור הרצינונל

מחקרים מעידים כי לעמדתם של מורים כלפי תלמידים עם מוגבלות בבתי הספר יש השפעה על שילובם של תלמידים אלה בבתי הספר הרגילים ובקהילה. בנוסף, יכולתו של המורה בחינוך המיוחד להיענות לתלמידים עם צרכים ייחודיים עולה ככל שכסטודנט בתקופת הכשרתו ניתנת לו הזדמנות אותנטית ומעמיקה לבחינת עמדות בנוגע לשילוב ולהכלה, אשר תורמת לפיתוח זהות מקצועית

ואישית כאחד בהקשר זה (Pierson & Howell, 2006; Sik, 2007)

בסדנה ייחודית שהתקיימה השנה במכללת לוינסקי - מסיתוף להשתתפות - למדו והתנסו יחד, דרך מדיום הצילום, בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית וסטודנטים לחינוך מיוחד. הקניית הידע ושיעורי התוכן בתחום הצילום לוו בעבודה אישית וקבוצתית, ובעיבוד חוויות אישיות הקשורות לתחומי השילוב וההכלה שהסטודנטים נחשפו אליהם במהלך המפגשים.

הסטודנטים להוראה שנחשפו במהלך לימודיהם למושגים "הכלה" "שוויון" "כיתה הטרוגנית" זכו לחוות הלכה למעשה את אשר למדו, והפעם לא מעמדת המורה - אשר עשויה להיות פטרונית - אלא בגובה העיניים, כחלק מקבוצה לומדת. השיח התקיים במפגשים סביב הצילומים ברבדים השונים, הציף עושר של מטען אישי והוביל להיכרות בין-אישית בין חברי הקבוצה. בנוסף, השיח הביא לחשיבה מעמיקה של כל משתתפי הקורס באשר לזהות האישית והמקצועית, תוך חשיפתן ובחינתן של עמדות ותפיסות מוקדמות על אנשים עם צרכים מיוחדים.

ייחודיותו של הקורס בכך שהיווה עשייה חינוכית ערכית "שונה" ותרם רבות לטיפוח הרגישות של הסטודנטים כלפי השונה מהם.

מקורות

Pierson, M. R., & Howell, E. J. (2006). Pre-service teachers' perceptions of inclusion. *Academic Exchange Quarterly*, 3(10).

Sik, J. (2007). Preservice teacher training for successful inclusion. *Education*, 128(1), 106-113.

שיח פדגוגי סביב הקמת תערוכת "סלפי" אינטראקטיבית בכיתה - מד"פית, מורה מאמנת, סטודנטית ותלמידים

ד"ר רימונה כהן, המכללה האקדמית בית ברל; שרון גרוס, בית ספר פעמונים ברעננה

בהיצג אנו מתארות שיח פדגוגי שהוביל, לבסוף, לתערוכה של דימויי סלפי וטקסטים שצילמו וכתבו ילדים בכיתה ו'. לכל אחד מהשותפים יש תרומה משמעותית לגלגולים שהובילו לבסוף ליצירת התערוכה האינטראקטיבית בכיתה. בהיצג אנו מאפיינות את מקומו של כל שותף (מדריכה, מורה מאמנת, סטודנטית, תלמידים) ואת התנאים שאפשרו למידה מערבת ופעילה.

בפעילות שפותחה היו שלבים אחדים ובהם ניתן להתייחס אל העיקרון של שילוב מושכל של יישומים טכנולוגיים עדכניים: שימוש בסרטון נבחר מיו-טיוב; צילום בטלפון סלולרי; הצבעה באמצעות טלפונים סלולריים; הדגמת חיפוש בגוגל כהליך המעורר דיון במשמעויות; תיעוד באמצעות סרטון "מגיסטו". השלב המסכם והאחרון היה יצירת מיצג כיתתי המדגיש את העיקרון של עיבוד הזהות האישית בערוץ החזותי לצד הערוץ המילולי: התלמידים התבקשו לשלוח צילום שיאפיין אותם באופן עקיף, "סלפי" שהוא דימוי חזותי משמעותי עבורם ושבאמצעותו ניתן יהיה להכיר אותם. בנוסף היה עליהם לשלוח טקסט שמתייחס למה שהם בחרו לצלם.

בהמשך אצרה הסטודנטית תערוכה שהציגה את יצירות הלומדים. התלמידים קיימו סיור חגיגי בתערוכה וניסו לקשר בין הצילומים לבין הטקסטים שהוצגו בכיתה. עיבוד החוויה עורר בהם שאלות על דימוי עצמי, ובסטודנטית - מודעות לדימוי המקצועי שלה.

פיתוח התערוכה כנקודת שיא של הפעילות כלל הפעלת שיקולי דעת הנוגעים לתכנון, לאוצרות, להפעלה ולהערכת התערוכה. כל אלה יצרו עבור כל המעורבים הזדמנות ללמידה משמעותית.

מסע של בראשית: רפלקטיביות כמנוף להצלחה

ד"ר מיכל גטניו-קאלוש, המכללה האקדמית אחוה

תיאור הרצינון

כיצד משפיעה הגישה החינוכית של המחנכת על ההתנהלות בפועל? כיצד ניתן לשפר את איכות האינטראקציה בין המחנכת לבין ילדים בגיל הרך? ביום העיון אציג רפלקציה כמרצה על החוויה בשני קורסים שבהם לימדתי לפי עקרונות ה-PBL.

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה:

- שאלה פוריה אשר מניעה את תהליך הלמידה;
- משוב מעמיתים, מהמנחה, מהקהל ומהמומחים;
- למידה אוטונומית, מקדמת חשיבה עצמאית, ביקורתית, יצירתית;
- יצירת משימות ברורות לכל שיעור. לדוגמה - הכנת ל"ז קבוצתי לקראת האירוע המסכם;
- הצגת תוצרים באירוע מסכם;
- רפלקטיביות כמנוף להצלחה. כמרצה אתן דוגמה אישית ואשתף בחוויית השיעור שבו חשפתי לראשונה את הפרויקט. אתאר לקהל את הרגע שבו גיליתי לתדהמתי כיצד כל מילה ומושג שמלהיבים אותנו כמנחים מעוררים תגובה הפוכה לחלוטין בקרב הלומדים. למשל: האחריות היא על הלומד... אירוע הצגת תוצרים, ועוד. במקום "מלהיב, מרגש ומלמד", התחושה בכיתה הייתה "מאיים ומפחיד". מעניין איך זה התפתח והסתיים...

השלכות ויישום למידה

בעיניי, אחד המושגים המהותיים בהכשרת מורים וגננות הוא תהליכים מקבילים. אם אנו מעוניינים שהמחנכת תאפשר לילדים אוטונומיה, בחירה חופשית ויצירתיות, מחובתנו ללמד על פי עקרונות אלו. בהרצאה אציג דילמות ואתגרים שליוו אותי בתהליך הלמידה, למשל:

- כיצד להתמודד עם מצבים שבהם הקבוצות בכיתה נבדלות ביניהן בכמה פרמטרים?
- כיצד להגביר מוטיבציה בקרב לומדים שלא "נדבקו" בחידק ה-PBL?

תיאור קורס ניתוח השוואתי ותרגום PBL

כדית ניסן זילביגר, האקדמית גורדון - מכללה לחינוך, חיפה

שם הקורס: ניתוח השוואתי ותרגום - PBL

אוכלוסיית היעד: שנה ג' במסלול הוראת האנגלית רב-גילי

שם המרצה: כדית ניסן זילביגר

מטרות הקורס

- הבנה מעמיקה יותר של תהליכי ייצור שפה זרה;
- בחינת תפקיד השפה הראשונה בתהליך היצירה בשפה השנייה;
- בחינת הכלים הפדגוגיים העומדים לרשות המורה לשיפור מיומנויות הייצור של התלמיד באנגלית;
- היכרות ראשונית עם למידה מבוססת פרויקט.

מבנה הקורס

בחלק הראשון של הקורס הסטודנטיות שמעו וקראו על תהליכי הייצור של שפה, בעיקר דבורה, ועל הגורמים המקלים ומקשים את התהליך, תוך התמקדות בהקניית אוצר מילים שימושי ובצורך ביצירת הזדמנויות לייצור חופשי. בסיכומו של חלק זה ניכר כי כדי לקדם דיבור נינוח ומשמעותי באנגלית נדרשת הוראה ממוקדת ביעד זה.

בחלק השני, הארי, של הקורס עבדו הסטודנטיות בקבוצות על היבט יישומי של החלק הראשון, שהיה תאורטי. כל קבוצה בחרה היבט שונה וחקרה אותו - החל בביסוס מטרה תוך שאלת שאלות, עבור בחיפוש תשובות וכלה בהצגה של תוצר משמעותי.

במקרה הספציפי נוצרו חמש קבוצות: ביסוס בנק פעילויות לקידום דיבור ספונטני; ביסוס בנק פעילויות דיבור סביב אוצר מילים נתון; ביסוס בנק פעילויות למחזור אוצר מילים; ביסוס בנק פעילויות לא קבוצתיות לקידום מיומנויות דיבור; ניתוח לקסיקאלי של ספר לימוד והפקת רשימת צירופי מילים שרצוי ואפשר ללמד מספר זה.

בתום הקורס קיבלו הסטודנטיות חוברת ערוכה שקובצו בה כל העבודות - בנק פעילויות לקראת יציאתן לשטח.

למידה מבוססת פרויקטים: הקניית הכתיבה בכיתה א'

אדר ארד, כרמל ויסמן, רננה שטרסברג, מור שרון בית הספר היסודי יהודה המכבי, תל-אביב-יפו

תיאור הרציונל נושא הפעילות

תלמידי כיתות א' כתבו ספר שיתופי האוצר את החוויות שאספו במהלך שנתם הראשונה בבית הספר. בבית ספרנו מרבית הלמידה נעשית בשיטת "למידה מבוססת פרויקטים", וכזה היה גם מהלך זה: הספר הוא תוצר הפרויקט שעבדנו עליו עם תלמידינו במהלך השליש האחרון של השנה. תהליך העבודה על הכתיבה המשותפת של הספר הביא את התלמידים ללמידה פעילה ועצמאית, וזימן מבע רגשי וחשיבה מעמיקה בתוך תהליך הכתיבה.

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה

- הזיכרונות שלנו: דיון בכיתה על אודות המושג זיכרון, ובחירת שמונה אירועים שסומנו כמשמעותיים במיוחד;
- תיאור האירוע: כתיבת טקסט תיאורי על אודות האירועים;
- טיוטת חוויה: כתיבת טיוטה ראשונה של טקסט חווייתי;
- משוב: הקראת החוויה וקבלת משוב עמיתים ומשוב מהמורה;
- השבחת הטקסט בעקבות המשוב;
- איורים;
- תערוכה: הצגת הספרים בתערוכת פרויקטים בית-ספרית בפני כל הורי בית הספר;
- רפלקציה: שאלון ושיח רפלקטיבי אישי עם מחנך/ת הכיתה.

אנו סבורים כי המהלך שתואר לעיל מהווה דוגמה ללמידה פעילה ומערכת. כל התלמידים לקחו חלק פעיל ביצירת הספר - הן בעבודה עצמאית הן בעבודה קבוצתית. הפעילות התגלתה כמעוררת מעורבות רגשית רבה מאוד בקרב התלמידים. הם לא רק בחרו את נושאי הכתיבה, אלא גם הביעו את עצמם בתהליך הכתיבה והאיור ואף סייעו זה לזה בהשבחת הכתיבה באמצעות מתן משוב. תכנון הכתיבה, עבודה מול מחוון לטובת מתן משוב והשבחת הכתיבה הובילו את התלמידים לחיזוק יכולותיהם הקוגניטיביות.

חוויות כמשתתפת, כמורה מתלמדת וכאדם חושב בנושא PBL וטכנולוגיות בהוראה

רימה סלותי, האקדמית גורדון - מכללה לחינוך, חיפה

שם הקורס: שילוב טכנולוגיות בהוראת האנגלית
אוכלוסיית היעד: שנה ב' במסלול הוראת האנגלית רב-גילי
שם המרצה: כדית ניסן זילביגר

מטרות הקורס

- היכרות חיובית עם הכלים הטכנולוגיים העומדים לרשות המורה לאנגלית;
- היכרות חיובית עם הכלים הטכנולוגיים העומדים לרשות הלומד אנגלית כשפה זרה;
- פיתוח תפיסה מקצועית פדגוגית של תפקיד וערך הטכנולוגיה בהוראת האנגלית במאה ה-21;
- הזדמנות להתנסות בלמידה במאה ה-21 - למידה משותפת, משתפת, חושבת ומשלבת טכנולוגיות.

מבנה הקורס

בחלק הראשון של הקורס הסטודנטים שמעו וקראו על מודלים של למידה והוראה במאה ה-21 ועל שימושים בטכנולוגיה לטובת ההוראה. ההוראה הייתה פרונטאלית ברובה, שילבה מעט עבודה פרטנית, הרבה סרטים והצגה ראשונית של כלים טכנולוגיים. בחלק השני של הקורס הסטודנטים התחלקו לקבוצות לפי תחומי עניין שקשורים לטכנולוגיות בשירות ההוראה. כל קבוצה ניסחה שאלה משמעותית שרצתה לחקור, פיתחה שיטת עבודה, החליטה על תוצר ופעלה לקבוצה להשגתו. בתום התהליך לכל קבוצה היה תוצר והיא חלקה אותו עם כל הסטודנטים. הלמידה המשמעותית מתרחשת בקבוצה בלמידה עצמאית מכוונת של הסטודנטים. במקרה הספציפי נוצרו חמש קבוצות: גיימרים ומשחקי מחשב ואנגלית כשפה זרה; פלטפורמות דיגיטליות ללימוד אנגלית בישראל ובעולם; אתרי מורים לאנגלית; כלים טכנולוגיים חינוכיים העומדים לרשות הלומד העצמאי; מגוון המילונים האלקטרוניים החינוכיים העומדים לרשות הלומד (למעוניינים, יש תערוכת מוצרים בחלל PBL באקדמית גורדון). לאחר הקורס השתמשה רימה בכלים הטכנולוגיים והפדגוגיים שצברה בקורס ויישמה כמורה מתלמדת בשדה. היא תשתף את המשתתפים בחווייתה, בתוצאותיה וברשמיה.

הוראה פעילה בעזרת כלי החשיבה והתקשורת של תורת האילוצים (TOC)

ד"ר שושי רייטר, המכללה האקדמית בית ברל; ד"ר מירי גולדרט, אוניברסיטת בר-אילן

תיאור הרציונל

צוות בית ספר יסודי בשפלה החליט על ייחודיות (משרד החינוך, 2012) שכותרתה "חשיבה ותקשורת לצמיחה מתמדת". הייחודיות מבוססת על כלי החשיבה והתקשורת של תורת האילוצים - (TOC: Theory Of Constraints. Goldratt, 1990). למידה פעילה המתבססת על תורת האילוצים מאפשרת פיתוח אחריות ומעורבות באמצעות רכישת כלים לניתוח ולפתרון בעיות.

עקרונות מנחים

1. ריבוי הזדמנויות להצלחה (אפשר להשיג יותר עם מה שיש): במסגרת מערך השעות הקיים הוגדלו מרחבי הבחירה לתלמיד ולמורה. בחירת פעילות פתיחת יום (15 דקות ראשונות) - אחד מימי השבוע נפתח בשיעור בקבוצת עניין בכיתות רב-גיליות, בתחומי העניין (מחול, בישול גינון ועוד).
2. העצמת תלמידים ומורים בכלי חשיבה ותקשורת (דוגמת "ענן קונפליקט"): לא עוד מקבץ שאלות שהמורה מכתוב אלא רעיונות שהתלמידים מעלים לעיבוד התכנים, בהנחיית המורה ובלמידת עמיתים. נוצרת מעורבות קוגניטיבית ורגשית של הלומד.
3. רפלקציה לשיפור מתמיד, הנעשית תוך חקירה עצמית באמצעות הכלי "ענף לוגי" - קשרי סיבה ותוצאה: לכל תלמיד יש "פנקס מחשבות" אישי, ובסוף יום הלימוד הוא מברר: מה עשיתי היום? מה הבנתי? ומה הלאה?
4. עיצוב הסביבה: סכמות גרפיות של הכלים פזורות בכיתות ובחצר בית הספר, לשימוש התלמידים בניתוח בעיות, בהצעת פתרונות וביישומם.
5. קהילתיות: מתרחבים מעגלי השיח והפעולה עם כלל השותפים הפוטנציאליים לבית הספר.

תרומה להכשרה ולפיתוח מקצועי

מתן כלים שיטתיים להשבחת ניהול הכיתה ולפיתוח למידה לרוחב ולאורך החיים.

האדם יוצר משמעות: למידה מבוססת מקום בחדרה על פלטפורמת thewandering

נתי קרנות, החווה החקלאית בחדרה; טלילה יחיאל, מרצה עצמאית

נושא הפעילות

ברצוני להציג ערכת למידה התנסותית לצוות החינוכי. הערכה - אתר פעיל ברשת - מאפשרת מיצוי של המרחב לצרכים פדגוגיים. התנסות בערכה מאפשרת בניית הרציפות של הידע, חיבור בין התנסות למקום ולתוכן, אינטראקציה בין התלמידים לבין אנשים העובדים או נמצאים במרחב הלימודי. הערכה ממפה, מקטלגת ומארגנת את הפעילויות לסיוור, לפעילות בדידה או למשחק. תוצרי הלומדים מוצגים באלבום - אתר ברשת: www.experiencity.co

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה

הערכה מבוססת על מעגל הלמידה ההתנסותית, שלפיו בתהליך הלמידה יש לעבור כמה שלבים:

- התנסות קונקרטי; תצפית ורפלקציה;
  - הבניה של מושגים מופשטים;
  - שימוש במושגים במצבים חדשים.
- הכלי פותח לפי הגישה הקונסטרוקטיביסטית, המושתתת על ארבע תפיסות יסוד:
1. אין קיום לידיע במנותק מהיודע;
  2. למידה היא פעילות הבנייתית;
  3. למידה היא פעילות ממוקמת בהקשר;
  4. למידה היא פעילות חברתית.

מה וכיצד ניתן ללמוד מהפעילות כדי ליישם ולהפעיל אותה בלמידה של נושאים/מתודות או תחומים

שונים בהכשרה ובפיתוח מקצועי של מורים?

התלמידים, הסטודנטים והמורים יוצקים את התכנים למחקר ולהתנסות:

1. בשלב הראשון - שיטוט במרחב הנבחר;
  2. בשלב השני - העלאת שאלות חקר במקום;
  3. בשלב השלישי - ניסוח שאלת החקר והתאמתה לדרך ארגון תחנה.
- האתר מאפשר לקהילת הלומדים להגיב באמצעות תמונה או סרטון, לערוך ניסוי או לדון בדילמה המתעוררת בהקשר למקום.

למידה מבוססת פרויקטים (PBL) בהכשרת מורים המובילה ליוזמה ולחידוש בלימוד האנגלית כשפה זרה (TEFL)

טניה בן שטרית, המכללה האקדמית הרצוג, מכללה ירושלים

תיאור הרצינול

במצגת זו אציג קורס "בלשנות יישומית" שאני מלמדת בחוג לאנגלית במכללת הרצוג.

עקרונות ההפעלה ויצירת המעורבות של המשתתפים בפעילות הלמידה

קורס זה מקנה לפרחי הוראת האנגלית כלים רבים ללימוד הקריאה על ידי שימוש בחלק מעקרונות ה-PBL. הקורס כולל "אירועים מזמינים" שבהם הסטודנטים פוגשים ובוחרים את הנושאים. בשלב השני הסטודנטים מנסחים "שאלות מניעות" ברורות עבור הפרויקטים שלהם. לאחר מכן הסטודנטים חוקרים את הנושאים, מכינים עזרי למידה ובוחנים אותם ומגיעים לתוצרים חשובים: שיטות לימוד הקריאה מבוססות מחקר.

עקרון "קולו ובחירתו של התלמיד" ניכר מאוד לכל אורך הקורס. הסטודנטים מגלים מוטיבציה פנימית גבוהה, ובכך הקורס מכשיר אותם להוביל שינוי הכרחי בעולם הוראת השפה האנגלית כשפה זרה (TEFL).

מה וכיצד ניתן ללמוד מהפעילות כדי ליישם ולהפעיל אותה בלמידה של נושאים/מתודות או תחומים שונים בהכשרה ובפיתוח מקצועי של מורים?

מזה כעשרים שנה PBL הוא חלק בלתי נפרד מעולם ה-TEFL (Beckett, 2006). בישראל חלק גדול מעקרונות ה-PBL כלולים בתכנית הלימודים ללימוד האנגלית בבתי הספר (משרד החינוך, 2015). למרות זאת, שימוש בחלק מעקרונות אלה בהכשרת המורים לאנגלית יכול להוביל לשינויים גדולים וחשובים בתחום ה-TEFL.

מורים רבים מרגישים שחסרים להם כלים חיוניים כדי ללמד את מיומנויות הקריאה באנגלית כשפה זרה (Goldfus, 2012). אף שבאוניברסיטאות ובמכללות בכל העולם סטודנטים בכל החוגים נדרשים לקרוא מאמרים בשפה האנגלית, סטודנטים רבים מתקשים לעשות זאת. מכאן שדרוש שינוי בעולם ה-TEFL ודרושים מורים שיכולים להוביל שינוי זה.

מחקרים מראים ששימוש בעקרונות ה-PBL בהוראה יכול להכשיר צעירים להוביל שינויים. ליזמים צעירים יש מוטיבציה פנימית שמובילה אותם ליוזמות (Wagner, 2012). באמצעות שימוש בעקרונות כגון "שאלות מניעות", "אירוע מזמין" ו"קולו ובחירתו של התלמיד" PBL מעורר מוטיבציה פנימית בקרב תלמידים (Larmer & Mergendoller, 2010). מכאן שכדי להכשיר מורים צעירים ליוזמות יש להשתמש בעקרונות ה-PBL במכללות.

קהילת לומדים כמעשה פוליטי

יעלי הונן-רסיוק, המכון לחינוך דמוקרטי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי באר שבע

תיאור הצינון

הקורס "קהילת לומדים כמעשה פוליטי" ענה לשני צרכים שונים בהכשרת המורים בתכנית "שבילים":
1. לקיים קורס שבו לומדים מתוך חוויה עקרונית ומתודות של פדגוגיה דיאלוגית/למידה פעילה ומערבת; במקרה זה - עקרונות של קהילת לומדים.

2. לעסוק בקורס באפשרות/ביכולת/בהכרח של מורה לעסוק בכיתה בנושאים פוליטיים. בשנה שעברה התקיימו בחירות בחודש מרץ, והקורס התקיים סמוך מאוד למועד זה. אחד העקרונות המרכזיים בלמידה משמעותית, פעילה ומערבת הוא הרלוונטיות ללומד; לכן בחרתי לעסוק בקהילת הלומדים בנושא זה. השאלה המובילה/הפורייה הייתה: למה לי פוליטיקה עכשיו? עקרונות הלמידה בקורס נבעו מקהילת הלומדים של יורם הרפז (2000) וכללו:

- בחירה של תת-נושאים ללמידה בקבוצות/בחירת תת-שאלות פוריות;
  - עבודה בקבוצות למידה;
  - למידה עצמית ועצמאית;
  - משוב עמיתים;
  - המורה והתלמיד/המרצה והסטודנט כלומדים וכמלמדים;
  - מפגשי חניכה ורפלקציה במהלך תהליך הלמידה;
  - אופני הערכה מגוונים (הערכת מורה, הערכה עצמית והערכת עמיתים).
- קהילת לומדים מאפשרת למידה של נושאים שונים ודיסציפלינות מגוונות, ולכן ניתן ליישם אותה בפעילויות למידה רבות.

בסיכום הקורס הגדרתי את הלמידה בקהילת לומדים כמעשה פוליטי, מתוך התכתבות עם הגדרתו של פרופ' עדי אופיר למעשה פוליטי:

קהילת לומדים היא פעולה פומבית המבקשת ליצור סדק בין סדר עכשווי לבין סדר שנתפס טבעי; כלומר, בין הלמידה השגרתית הנהוגה בכיתות לבין למידה בקהילת לומדים. למידה בקהילת לומדים מבקרת את הלמידה העכשווית בכיתות, מערערת על מטרותיה, חושפת את מניעיה ומציבה לה חלופות על ידי שינויים במבנה הסמכויות, בחלוקת האחריות ובמבנה הכוח.

מקורות

הרפז, יורם (עורך) (2000). לקראת הוראה ולמידה בקהילת חשיבה. בתוך **הוראה ולמידה בקהילת חשיבה: בדרך לבית ספר חושב** (חינוך החשיבה, 18, עמ' 6-31). ירושלים: מכון ברננקו וייס.

